

Bacillus diktátorský

V politice, v kultuře a v hospodářském životě vidíme, kam se podíváme, všude samé vůdce, diktátory, „mistry“ a „světce“. Vypadá to, jako by se na národy byla přihnala nějaká velká epidemie: masy jako by byly úplně ztratily důvěru ve vlastní schopnost myšlení a jako by pomoc z nejhroší krise očekávaly již jenom od nějakého zázraku. Začalo to v Itálii a v hitlerovském Německu rozkvétá tento vývoj květy čím dál tím podivnějšími, takže by se musilo mluvit o jedné z největších grotesek světových dějin, kdyby to všechno nebylo tak nevýslovně smutné pro 65 milionů lidí. Národy, pokládáné za naprosto imunní proti všem snahám, které chtějí na místo střízlivého myšlení dosadit sentimentální zbožňování diktátorů, propadají vůdcovské epidemii zrovna tak náhle jako národy, u kterých musíme být již od staletí připraveni v jistém smyslu na všechno. Člověk se bezděky ptá, kde se tato epidemie na světě vzala, protože pomoci zde je možné teprve po uspokojivé odpovědi na tuto otázku.

Mnohé zjevy ukazují, že svět je unaven myšlením. Myšlení nikdy nebylo věcí širokých vrstev, ale přece bývala jistá důvěra v takové lidi, o kterých se vědělo, že se nedají ovládat city (jako je nacionalismus, náboženství a jiné takové), nýbrž kteří byli pokládáni za dostatečně střízlivé a věcné, aby od nich mohly býti očekávány skutky, vyplývající jenom z rozumové úvahy. Velmi by chyboval, kdo by i dnes ještě chtěl tvrdit, že toto rozumové jednání lidí, rozhodujících v politické a národohospodářské oblasti, se nedopouští velikých chyb. Ale tyto často — nikoli vždycky — negativní výsledky jejich práce nevyplývají z jejich vadné pracovní metody, nýbrž spíše ze strukturálních chyb politických a národohospodářských soustav naší doby, která potřebuje a je hodna zlepšení zrovna tak, jak bývaly dříve jiné doby. Bída a zoufalství, všeobecná rozjitřenost a jisté stádné pudy, s nebezpečnou obratností využití od kořistnických dobrodruhů, vyrazily nástroje z rukou těch, kteří mohli tyto problémy vyřešit rozumnou a účinnou prací, s bezpečnou zkušeností a s pozitivními vědomostmi. Myšlení bylo prohlášeno za „nesalonní“ a nad lidskými mozky se utábořila jistá rozplihlá mystika, nabývající dnes podoby nacionalistické, podobně jak v stoletích dřívějších mívala rysy náboženské. Víra v lidský rozum — neboť i rozumu je třeba víry — mizí čím dál víc a všude panuje fráze. Myslí se „krví“, nejenom proto, že lidé nemají vlastní mozek, nýbrž také proto, že i u jiných považují za zbytečné, ovládat nejprimitivnější věcné předpoklady problémů, které mají být řešeny. Když byl překvapený Adolf Hitler z Ameriky upozorněn na to, že v New Yorku je 28% obyvatelstva židovského, veřejně se přiznal, že o tom neměl ani tušení. Na takových drobnostech (a mohli bychom jich citovat ještě mnoho a mnoho) je jasně vidět, že diktátoři našich časů nemají právě naprosto žádnou

znalost základních skutečností, potřebných k zvládnutí problémů, které oni sami posunuli do ohniska světového zájmu. Mluví se o marxismu a o tom, že musí být vypleněn, třebaže ti lidé — jak se Hitler přiznal v své knize „Můj boj“ — nepřečetli ani jedinou kapitolu z Marxova díla, o pochopení toho díla ani nemluví. Pořád se mluví o „penězích“ a o „zlatě“, třebaže nikdo z těch rozumářů nepochopí skutečnou hospodářskou funkci peněz v moderním kapitalistickém zřízení. Ale nejhroší je, že mnohým z těch „zázračných světců“ nelze vždy upírat dobrý úmysl. Jsou totiž, aspoň někteří — a nejde vždy jenom o psychopaty nebo o zločince — často poctivě přesvědčeni, že ty nekonečně složité problémy dnešní doby lze zvládnout, i když jim nejsou dopodrobna známy předpoklady těch problémů. Ale zde přicházíme k svrchovaně nebezpečné věci, k tomu davově psychologickému vývoji posledních let, který by neměl být odsunován do pozadí prostě tím, že jej nebereme na vědomí.

Shrneme-li to do formulky co nejprostší, musíme říci, že politický a hospodářský obraz světa posledních desetiletí se stal tak hrozně složitým, že ani universálním duchům, jaké lidstvo mělo ještě ke sklonku minulého století, není již dobře možné, skutečně ten obraz světa obsáhnout. V nesčetných důležitých oborech vládne odborník téměř neomezeně, a protože široké vrstvy pochopily, že jednotlivci dnes opravdu nemůže dostatečně ovládat obraz světa na podkladě vlastní zkušenosti, projevuje se v masách čím dál živější touha po zjednodušení toho složitého obrazu. Lidé opravdu touží po nějaké takové lepší budoucnosti, v které by odborníka nebylo třeba buď vůbec nebo jenom velmi zřídka a ve zvláštních případech. Posazují na trůn diktátory a vůdce, kteří národům hlásají, že celá ta komplikovanost dnešního světa je jenom bohapustý švindl odborníků, že teprve potom bude možné začít od počátku, až budou odstraněni odborníci a až bude politický a hospodářský život národů postaven zase pod pevnou vládu několika jasných thesů, které jsou každému dostupné, protože k jejich pochopení není třeba ani předběžného vzdělání, ani nějakých myslitelských schopností.

Výsledky takových rasovských léčení, tak jak jsou dnes zkoušena u jednoho národa po druhém, jsou skutečně děsné, nechceme-li říci fantastické. Čím dál tím méně je národů a lidí, kteří by byli ještě schopni vyhnouti se účinkům těchto zvastů. Lidé mají opravdu radost ze hry s nabubřelými slovy a z toho, když mohou odpovědnost svalovat na toho nebo onoho „vůdce“, jehož znalosti netřeba přezkoušet, protože na znalostech přece nezáleží, jen když jsou přesvědčeni o jeho dobré vůli, o jeho pevném přesvědčení, o jeho obětavosti a o jiných takových pěkných věcech. V těch vyvolených vůdcích se neomylně dějí veliké změny, nešlo-li ovšem hned od počátku o zřejmé šarlatány. Kdežto — aspoň většinou — bylo u nich až do té chvíle, kdy za nimi začaly jít miliony, možné zjistit jistou pokoru a znalost vlastních hranic jejich

schopností, davová sugesce se teď přes ně žene s bouřlivým chvatem. Jsou vskutku přesvědčeni, že nejen skromný domek, ale i obrovské budovy lze stavět bez základů, ba i bez znalosti nejzákladnějších stavitelských pravidel, jako na příklad Franklin Roosevelt, který — a to musí být co nejvíce zdůrazňováno — nesmí být podceňován v své úloze diktátorského ducha, řekl před svou volbou (a než dostal ty úžasné plné moci) v svých politických a národohospodářských řečích a článcích mnoho věcí, ze kterých se dalo souditi, že se vážně a opravdově pokouší vyvážití navzájem různé názory významných národohospodářských a měnových teoretiků. Dnes, když musí masám ukázat, proč nezbytně potřebují diktátora, záleží mu již jenom na tom, aby autoritativně vyhlášoval pořád nové a na pohled originelní myšlenky, které sice práci o novém vybudování světového hospodářství úžasně ztěžují, o kterých však právem předpokládá, že i nadále budou pod jeho praporem udržovat veliký počet těch, kteří věří v zázraky. Jiní „vůdcové“, kteří si tu věc chtějí usnadnit ještě víc, jako na příklad diktátor německý, přikročují rovnou k vyplenění odborníků tím, že je jakožto marxisty, Židy, zednáře, katolíky a německé nacionaly posílají do koncentračních táborů, protože jsou přesvědčeni, že tak se nejpohodlněji zbaví jejich nevídané kontroly. Skutečných hakenkreuzerských odborníků a učenců není. A kdyby nějakí byli, „Führer“ by si jistě vymyslel nějakou záminku, by jim umožnil sdílet osud jejich kolegů, politicky podezřelých.

Je třeba ještě podrobně vyložit, že tyto vzdušné zámky a domky z karet se zhroutí, protože nesmírně složitou hospodářskou a sociální stavbu moderního světa nelze již zjednodušiti tím, že „vůdcové“ prostě nepřihlížejí k nesčetným jemným spojitostem a rozvětvením, která zde jsou? Je třeba dodávat, že nic nepomůže, když se ze světového hospodářství vyříznou jednotlivá hospodářství národní a když ten řez bude potom zamazán krví příštích válek? Probuzení národů z jejich náboženskonacionalistického a mystického blouznění, z jejich víry a z jejich téměř dojemné důvěry ve „vůdce“ a v jiné takové zázračné mastičkáře bude strašné. Ale je těžké, mysliti při tom všem na pomstu nebo dokonce jenom na pomstu. U lidí, kteří si nedají uloupit víru v lidský rozum ani v tom dnešním nekonečném hýření frází, pro ty půjde jenom o to, pomáhat, aby bylo co nejvíce omezeno rozbuřené chorobné hnízdo „vůdcovského bacila“, aby se ta epidemie nešířila čím dál více. Jsou národy vnitřně zdravé a odolné, o kterých smíme být přesvědčeni, že se proti vnikání tohoto bacila postaví do zbraně do posledního muže. Ustavičně probouzet jejich zdravé pudy a zocelovat jejich odolnost, to není jenom úkol pravého a správně chápaného nacionalismu, nýbrž je to také nesmírně důležitý úkol lidského rodu. Čas, kdy ti, kteří věří v rozum a v pokrok, přejdou od obrany k útoku na tohoto nebezpečného bacila, ten čas přijde, až to mystické blouznění, probuzené v jistých národech a ustavičně rozněcované, přivede zhroutil. I když to nebude brzy a bez bolesti, již dnes bychom měli být jisti, že lidstvo bude jednou na toto období vůdcovského šílenství pohlížet jako na jednu z nejděsnějších a nejnesmyslnějších period svých dějin.

Dr. G. Schacher.

poznámky

Podivné cesty nezávislého filmového časopisu

Počátkem tohoto roku začal v Praze vycházeti nový německy psaný filmový týdeník „Prager Film-Kurier“, v podtitulku „nezávislý zahraniční list čsl. kinematografie“, jehož vydavatel, nutno předem podotknouti, je české národnosti. Na tomto listu byl od počátku záhadným nejenom ne zcela jasný význam slova „zahraniční“, ale i vlastní účel, který dal podnět k jeho založení a zájmy, které na svých čtyřech stránkách měl hájiti. Již po několika prvních číslech bylo však každému informovanému jasno, kam jeho vydavatel směřují. V dnešní době, kdy dovoz cizích filmů k nám je vázán kontingentními opatřeními přímo na domácí výrobu, projevují dovozci zahraničních filmů náhle nezvyklý zájem na kvantitativním růstu domácí, české produkce (ovšem, zcela bez ohledu na kvalitu). Jestliže tedy „nezávislý zahraniční list“ (doslova: unabhängiges Auslandsblatt) neopomene jediné příležitosti, aby se zavděčil českým filmovým producentům a v pravidelných zásadních článcích svého vedoucího redaktora se vždy znovu přimlouval o nejpřísnější dodržování platných obchodně-politických opatření na podporu domácího filmu, můžeme předpokládati podle ostatního obsahu tohoto listu, ve kterém se nápadně propaguje i produkce cizí, že zájem o domácí film nemusí být primární, nýbrž může býti také chápán jako jediný dnes možný prostředek umožňující dovoz filmů cizích. A že tomu skutečně tak je, můžeme se přesvědčiti pozorným pročtením úvodníku kteréhokoliv čísla.

Mýlil by se však kdo by předpokládal, že všechny dovezené filmy jsou podle názorů pánů z „P. F. K.“ pro náš filmový trh stejně potřebné. Zatím co francouzský a sovětský film většinou nevěšmavě přecházejí, soustřeďují své útoky na americké dovozce a odsuzují nejenom jejich zásadně odmítavé stanovisko k dnešní naší pochybné kontingentní praxi, ale dělají i co mohou, aby nedošlo nakonec snad přece jen k nějakému smířlivému řešení v tomto sporném bodě. (Nejlepším dokladem toho je jízlivá poznámka v 19. čísle tohoto listu, komentující nedávné, americkým vyslanectvím pro zástupce našeho tisku uspořádané, soukromé předvádění nových amerických filmů.) Zato německému filmu a poměřům v německé filmové produkci je věnováno vždy nápadně mnoho místa. Je jasno, oč se „P. F. K.“ jedná.

Po Hitlerově 5. březnu, kdy nastalo u nás, a nejenom u nás, citelné ochabnutí zájmu o filmy německého původu, počal náhle, již začátkem dubna, vycházeti „P. F. K.“, který se od svého vzniku s nevinnou tváří snaží vytvořiti příznivou náladu pro filmy vyráběné v „Třetí říši“ a vyvracet i v zárodku každou vyskytnuvší se námitku proti jejich dovozu k nám. Každý, kdo ví, jak ničivě zasáhlo hitlerovské „usměrnění německé produkce“ do slibného vývoje německého filmu, kdo si soustavně všímá jednoznačného, útočného rázu v posledních měsících v Německu vyráběných filmů, kdo si uvědomuje nemožnost jakéhokoliv svobodného projevu v dnešním veřejném životě v zemi ovládnuté hnědým terorem“ ten nemůže počinání „P. F. K.“ přejíti mlčením, tak jako snad jiné obchodní manévry, protože v tomto případě se nejedná jen o prosté položky obchodní bilance, nýbrž především o nedozírné politické a kulturní škody, které by nakažením našeho obecenstva hakenkreuzerským duchem nutně vznikly. A i když lze alespoň dnes předpokládati, že české obecenstvo by většinu dnešních německých filmů samo odmítlo, nezapomínejme na tři a půl milionu našich Němců, kteří k radikalisaci v duchu nesmířitelného hitlerismu většinou dnes nemají příliš daleko.

J. Brož.

Konečně víme o mládeži

Zásluhu o to má p. Marot, který napsal pro pařížský Temps článek o československé mládeži. Kolik již vyšlo u nás článků o otázkách, bolestech, zájmech i vyhlídkách naší mládeže! Ale tyto články byly odsouzeny doznit v okruhu časopisů, v kterých vyšly. Máme mládež, máme bolestnou otázku mládeže, ale ti, kteří stojí v čele našeho veřejného života, to neberou — až na několik výjimek — na vědomí. Staří mají k mládeži svůj klidný, žoviální poměr: mládeci, číňte se, převzmete to jednou po nás. Také jsme byli mladí, také jsme byli radikální, to vás také jednou přejde. Mládež má svá práva, musí se vybouřiti atd. — Kdo by si lámal hlavu nad tím, že každým rokem tu dorůstá naše mládež, vyrostlá v jiných podmínkách a jiných poměrech, jinak smýšlející, jinak oriento-

vaná, jinak se dívající na svět, život, smysl politické práce, jinak reagující na hospodářský vývoj? Nějak bylo, nějak bude. — Ale přichází p. Marot z Tempsu a objevuje, že v Československu je mládež. Pan Marot je Francouz, je cizinec. Jeho slovo a jeho slova platí. Pojednou se zjišťuje, že p. Marot má pravdu. V Československu je mládež. Cizinci nutno věřit. Článek p. Marota nezachytil duši české mládeže, nepostihl její směr a vnitřní neklid. Je to článek více charakterisující francouzského pozorovatele, než postihující situaci, smýšlení a názory naší mládeže. Politická a kulturní pravice u nás však vzala článek p. Marota velmi vážně a zjistila, že ho může otlouci o hlavu politické levici. Vždyť je možno z tohoto článku i dokázat, že levice svoji mládež pohlavně svádí a kazí. Nač tedy nevyužítí proti levici svědectví Francouze, v jehož vlasti se zrodilo mnoho dobrých myšlenek, ne však puritánství a askese? Ale to vše budiž p. Marotovi odpuštěno; snad, až uvidí, jak jeho článek o čl. mládeži vzbudil pozornost, věnuje otázce mládeže více hlubší pozornosti. Jeho zásluhou je, že se u nás o mládeži mluví. Francouz nás upozornil, že máme mládež a že je důležité: co s ní? *V. Gutwirt.*

Donnhäuser-Petermichl

Jeden z hakenkreuzlerů — Donnhäuser — se vyhnul setkání s justicí sebevraždou. Druhý — Petermichl — utíká za hranice, porušuje slib. — A vedení hakenkreuzlerů rozpačitě prohlašuje: my nic, my muzikanti. Ruče by si utloukl ten, kdo by z našich hakenkreuzlerů chtěl dostat jiskřičku osobní statečnosti. Jejich osobní odvaha a statečnost postavit se za myšlenku, končí přesně v týž den, kdy dojde obsílka od čl. soudu. V procesu s členy „Volkssportu“ nevystupovali mladí, stateční němečtí mužové, ale mladí němečtí ustrašenci. A vedení našich hakenkreuzlerů, které tyto a jiné mladíky vedlo a svedlo, nezná nic jiného, než ujišťovat, že to s republikou myslí dobře a že s Hitlerem nemají nic společného. Kdo tomu věří, zasluhuje útrpné politování, neboť den za dnem přináší fakta, svědčící o kooperaci našich a německých hakenkreuzlerů. V říši hakenkreuzleri posílají do koncentračních táborů i příbuzné lidi, kteří kdysi měli jiné politické přesvědčení než hakenkreuzlerské. U nás hakenkreuzleri dovolávají se demokracie, která snad nikde nebyla tak pošlapána, jako v Německu. — Surovost hakenkreuzlerů v říši a zbabělost našich hakenkreuzlerů — nejsou to snad dvě strany jedné a téže mince, málo hodnotné? *V. G.*

Nedotknutelné vklady

Je na výsost zajímavé sledovati, jaký vliv mají hospodářské nebo politické události, ať jsou to poplašné zprávy o mobilisaci, zavedení 16 $\frac{2}{3}$ % daně z kuponů, vypsání půjčky práce, dohady o jejím výsledku nebo vydání zmocňovacího zákona, na psychologii vkladatelů všech vrstev. Nelze se tomu divit. 15 let je příliš málo, aby byly zahlazeny zkušenosti ze světové války, a nikdo nemá zajisté chuti přijíti o to, co často s nemalou dávkou odříkání našetřil a co je jeho oporou pro budoucnost. Úředníci peněžních ústavů jsou denně svědky poučných případů.

Přijde k okénku stará venkovanka a vybere z vkladní knížky dvacet tisíc korun, které za deset let po stokorunách ušetřila. Tvrdohlavě odolává otázkám úředníků, k čemu potřebuje tolik peněz najednou. Na konec vyjde najevo, že většinu z těch dvaceti tisíc nechala v nejbližším velkoobchodě prádlem. Vyšší státní zaměstnanec si přeje ihned vyzvednouti 80.000 Kč. Po delších okolcích se přiznává, že má obavy, že vláda po případném neúspěchu půjčky práce sáhne na vklady. Jak si to představuje, neví. Nechá je raději doma. Člověk se nediví, udělá-li něco takového prostý občan z vesnice o 30 číslech uprostřed lesů, avšak jistě neočekává, že je něco takového možná u inteligenta, nota bene státního úředníka.

V městě je živnostensko-středostavovská schůze. Řečník se též zmíní o skutečnosti, že z 50 miliard vkladů v republice je sotva desetina přihlášená u finančního úřadu. Ráno už před osmou hodinou čeká několik vkladatelů a kategoricky žádají svých pět nebo deset tisíc z obavy před následky ze strany berní správy, „kdyby se na to přišlo“. Kam je dají? Nechájí je raději doma.

Někteří vkladatelé stavi. Některí z potřeby. Některí, aby se zbavili peněz. Jejich logika je jasná. Stane-li se něco, jistě nejdříve sáhnou na vklady v peněžních ústavech. Tak daleko to snad nedojde, abych přišel také o domek. Ze dům postavený před dvěma lety za 100.000 Kč má dnes cenu poloviční a ještě není na něj kupec, a zboží, dnes koupené, že bude mít za rok

cenu možná poloviční, na něj neplatí. Typický případ naprosto neodůvodněného jednání je takový, že přicházejí lidé do peněžních ústavů s vkladními knížkami, znějícími na větší částky, a rozloží je na několik částek menších, které vloží na několik vkladních knížek. Po případě každou na jiné jméno, třeba fingované.

S ohledem na takovéto případy vláda učinila prohlášení ústy předsedy vlády Malypetra v ústavně právním výboru senátu dne 8. června 1933 při projednávání zmocňovacího zákona, že nikdy nepomýšlela a nepomýšlí na to, aby sáhla na vklady, aby vkladatelé byli nuceni k upisování státních půjček nebo k odevzdání nějakých dávek. Není ani takového zákona, který by zmocňoval k zavádění takovýchto dávek a daní. Rovněž není, nebylo a nebude úmyslem vlády rušití obchodní tajemství peněžních ústavů, zaručené zákonem o daních přímých ze dne 15. června 1927, nebo důvěrnost obchodních spojení. Všechny takovéto poplašné zprávy jsou založeny na čirých výmyslech, vznikajících nikoli z dobré vůle.

Prohlášení předsedy vlády mluví jasně. Vláda konečně si takové experimenty ani dovolit nemůže, neboť by tím sama řezala větev na které sedí — důvěru obyvatelstva, zejména vkladatelů, v bezpečnost Kč, v pevnou měnu. Také technické provedení, řekněme 5—10% odepsání vkladů ve prospěch státní pokladny, je téměř neproveditelné. Většina peněžních ústavů stojí na prahu likvidity a ilikvidity. Znamenal by tedy pro mnohé peněžní ústavy takovýto zásah vlády katastrofu. Vkladatelé považují zavedení daně z kuponů a všeobecné snížení úrokových sazeb za první kroky vlády k dalším zásahům. Není tomu tak. Zavedení kuponové daně bylo podmínkou k úspěchu půjčky práce; vláda správně uvažovala. Nespolehla se jen na důvěru lidu, nýbrž poskytla i materiální výhody. Teď, po skoro v takové míře ani neočekávaném úspěchu půjčky práce mohou být vkladatelé klidni. A i kdyby půjčka práce nebyla měla takový úspěch, vláda je si vědoma, že poruchy nastalé válkou a nesprávnými zásahy hospodářskými a politickými nelze léčití extrémními experimenty, nýbrž rozumnou politikou hospodářskou a finanční. *Karel Berka.*

politika

Jiří Šujan:

Po nitranské události

Loňského roku matiční incident a to co po něm následovalo v Trenč. Teplicích na sjezdu mladé slovenské generace, nyní nedávné nitranské slavnosti tohoto léta nutí československou veřejnost, aby se hlouběji zamyslí nad slovenským problémem.

Nitranská událost přesvědčivě dokazuje, že slovenský problém je zralý a že je nutno přistoupití neprodleně k činu. Matiční incident a i to, co se po něm stalo v Trenč. Teplicích byl projevem pouze slovenské inteligence, anebo aspoň výbojnější části této inteligence; nitranská událost byla však projevem slovenského lidu, nebo veliké části tohoto lidu. Nerozhoduje v demokracii, že to byl lid fanatismem náboženským i politickým zaslepený, že to byla masa málo anebo vůbec nic nemyslí, že pohnutky k nitranskému projevu, k projevu plnému odporu proti národní jednotě, byly nízké, že tento projev nebyl na místě a že nebyl slušný. Rozhoduje holý fakt a ten nutí, aby se už ve věci československé přistoupilo k jednání.

Jak to začalo?

Na potřebu, a na léh a v o u p o t ř e b u v rozumné akce jsme v poslední době s dodatkem poukázali. A kdyby bylo bývalo toho povšimnuto při přípravě nitranských slavností, zajisté by nebyly dopadly tak ostudně. V aranžování slavností pokračovalo se v těch chybách československé politiky, které se na Slovensku páchají skoro nepřetržitě

od samého prevratu. Vládní slovenští činitelé chtěli mermomocí, aby oslavy Pribinovy vyzněly v duchu československém, aby ony byly projevem národní jednoty československé. A jako vždycky i teď se Češi spolehli na tyto činovníky a věřili spolu s nimi, že vše dobře dopadne.

Hlinkova odporu proti takto zamýšleným oslavám se nedbalo. Nedali ho na program oslavy, ani když se toho jeho strana s pohrůžkami domáhala. Ministerský předseda Malypetr odkázal hlinkovce, když přišli k němu vyjednávat, na ministra Hodžu, a Hodža jim řekl, že on ani žádný jiný aktivní slovenský politik nebude mluvit o hlavní den oslav před zástupy lidu na starém nitranském letišti, a že tedy nebude mluvit ani Hlinka. Ano, takovým obeplutím Skylly, zdálo se Hodžovi, že se obepluje i Charibdis. Ale kdo dobře vidí do dnešního politického rozpoložení Slováků, věděl, že se to nemůže podařit.

Reakce musila nastat.

Autonomisté, připravující se na volby, jsou v poslední době proti dnešní vládě a proti ostatním stranám tak rozvášněni, že se nemohou spokojit s nějakou stafáží vládou pořádaných oslav, k nimž mají dokonce vztah i ideový: Pribina totiž byl podobným separatistou v poměru k moravskému knížeti Mojžírovi, jako jsou asi autonomisté k pražské vládě. Nemohli se spokojit autonomisté s pasivní účastí na oslavách pak zvláště proto, že se otevřeně začalo vyhlašovat, že ony musí vyznit v československou národní jednotu. Toto vyhlašování zamýšlených intencí oslav a násilné vymáhání projevu národní jednoty na Slováciích vedlo autonomisty k přípravám odporu.

Hlinka při odchodu z Nitry poděkoval za práci na organisování vzpoury především senátorovi dru J. Budayovi, nitranskému kanovníkovi a pak šéfredaktorovi „Slováka“ K. Sidorovi. Ano, tito dva činitelé měli největší podíl na celém podniku. U Budaye v Nitře se sbíhaly všechny nitky organisované rebelie. Buday jako místní činitel ľudové strany a pak i starosta Nitry, ľudový posl. Mojto, vynasnažili se jistě v nemalé míře, aby v pořadatelské službě byli jejich lidé a aby se skutečně jejich plán na umístění jednotlivých krojovaných a organisovaných skupin. Podle tohoto plánu byly ľudácké krojované skupiny uprostřed letiště a před nimi bylo připraveno místo pro organisace ľudové strany, pro největší rebelanty ľudácké z celého Slovenska, hlavně slovenské katolické studentstvo. Tito strhli s sebou také masy stojící za barierou, které přišly do Nitry bez organisace a nemohly se na letiště před tribunou dostat za žádnou cenu. Sem bylo možno jít jen v průvodu.

Príde Hlinka z Ružomberku.

„Hlinkova ľudová strana“ — stálo na ohromné bílé plachtě černými písmenami. Za touto plachtou valily se pak jako lavina zástupy ľudáků a národniarů a mezi nimi snad ještě víc těch, které strhli do svého průvodu a kteří snad nemají anebo aspoň dosud neměli s autonomismem nic společného. V průvodu byly standardy: „Dajte nám chlieb, prácu, slobodu“, „Dajte nám cirkevné školstvo“, „Dajte nám život sámobytným národným životom“, „Vráťte nám cirkevné gymnáziá“ atd. Dav zpíval píseň: „Príde Hlinka z Ružomberku, donesie nám slobodienu“, vyplnil místo mezi tribunou a

krojovanými a dále se nehnul, ačkoli bylo ještě mnoho prázdného místa vedle krojovaných skupin. Nebylo možno už nic dělat. Vláda, oficiální řečníci, cizozemští hosté, žurnalisté — všichni už byli na tribuně.

Za zpěvu: „Príde Hlinka...“ Hlinka pak skutečně přichází, katoličtí studenti ho vzali na ramena a nesli ho až na tribunu. Nastal řev, neslýchaný hluk a nebylo možno oslavu s programem začít. „Hlinku chceme“, „Hlinka nech reční“, „Hlinku počujeme“ — burácelo zástupy lidu, a tak se stal Hlinka jediným možným páněm situace. Zvedl ruku a lid se uklidnil, začal mluvit, a když se vykřičel, dal milostivě slovo presidentovi Országhovi a také ministerskému předsedovi Malypetrovi, řekl lidu: „Vypočujte teda a vládu, čo vám prináša.“ Některé skupiny si přály, aby promluvil i Hodža, ale tento poděkoval Hlinkovi za jeho ochotu udělit mu slovo. Bylo by to pod jeho důstojnost přijímat slovo od Hlinky.

Po projevech vlády a zahraničních církevních hodnostářů, zůstal Hlinka se svými lidmi na tribuně sám. Mluvil pak ještě jednou, vyzval poslance Čuríka a zástupce ligy Chmelíka, aby dal výraz tomu, že jeho čin je činem veškeré opozice slovenských a českých stran, že je činem výhradně politickým a že nesmí být vysvětlován jakonějaká vzpoura Slováků proti republice. Pro republiku, pro společný život Slováků a Čechů Hlinka je, výslovně to zdůraznil, ovšem chce mít republiku prý katolickou a takovou, aby uznávala slovenský národ. Při tomto vyhlašování podal si Hlinka ruku s Rázusem a udělil mu slovo také.

Hledají vinníka.

Hlinka tedy provedl svůj úmysl. Provedl jej ovšem se vši rafinovaností, bezohledností, smělostí, kterou někteří nazvali drzost a nepřičetnost. To všechno se dalo očekávat a nemusil být nikdo překvapen. Nelze jen svalovat vinu na špatnou pořadatelskou službu, špatnou organisaci oslav. Špatný byl základ, chyba byla v sestavení programu, chyba byla v tom, že se násilně na Slovensku chtělo, aby se projevilo v duchu národní jednoty. Tento duch tu není a násilím ho zde nikdy nevyvoláte. Pravdu mají separatisté, že by se byli prohřešili proti sobě, kdyby se byli dívali na vyvolávání této nálady trpně. Mohl vzniknouti dojem, že zde separatismu skutečně není. Mohlo se vzbudit zdání, že českoslovenští politikové na Slovensku jsou opravdu zde všemohoucí páni. Skutečnost, že tomu tak není, ba, že jsou Čechoslováci zde v menšině, nesměla být popřena, potlačena. A chtěli-li tak slovenští Čechoslováci učinit, musilo se jim to nevyplatit, musilo se jim to vymstít po zásluze. Marně hledají teď vinníka, marně utíkají od odpovědnosti, že zde celou vládu vystavili této neslýchané ostudě. Sami jsou vinní.

Byla to úžasná bláhovost chtít působit u Hlinkovců před oslavami na smysl pro slušnost a pořádek odstraňovat je od úmyslu zneužít oslavy připomínkami, že to bude škodit státu. Co je Hlinkovi do slušnosti, co do pořádku, co je mu po tom, že to, co zamýšlí, bude ostudou pro vládu a stát? Neřekl před nějakou dobou, že půjde za národní samobytností Slováků i za cenu republiky? A kdy už hleděl Hlinka na slušnost a pořádek? Tolik zkušeností, trpkých zkušeností máme už s ním a přece jich ne-

dbáme. Není to hřích na ideálu národní jednoty československé? Není to znemožňování ideálního soužití Čechů a Slováků?

Hlinku chtějí trestat.

„Venkov“ volá Hlinku před trestní soud za jeho čin nitranský. Prý to není čin politický, nýbrž trestní. Je možno Hlinku soudit a odsoudit, je možno pokračovat v nehorázných chybách a omylech československé politiky na Slovensku, je možno vésti zde i dále tu mocenskou politiku zašlých dob. „Celé Slovensko doufá, že se mu k tomu poskytne příležitost, aby byl Hlinka trestně stíhán“, píše „Venkov“. Jaké celé Slovensko? Celé Slovensko však může přejít na stranu Hlinkovu, jestliže by se něco takového provedlo.

Tento postup ohlašoval na druhý den po incidentu na letišti ministr dr. Dé r e r, při kladení základního kamene státní měšťanské školy v Nitře a dr. H o d ž a při otevření školy hospodářské. Co nejpřísněji prý budou potrestáni všichni, co na Hlinkově činu byli účastni. A to bychom se prý podívali, abychom měli trpět takové „buntošenie“, to si stát nesmí a nemůže dát líbit, s hlinkovci se musí učinit pořádek! Ano, toho měli dbát slovenští Čechoslováci hned od převratu, ale ne tím způsobem, jaký i teď ohlašují, ne ignorováním a potlačováním, trestáním hlinkovců. Tím se jen to „buntošení“ podporovalo.

Nedávno jsme zde řekli, že problém slovenský je především problémem československé spolupráce. Z této spolupráce byli vylučováni hlinkovci, ačkoli právě na tom, aby si oni zvykli na aktivitu, na konstruktivní práci mělo záležet nejvíce. Jsou to živly nezodpovědné, náladové, vrtkavé, neschopné k tomu, aby byly nositeli státní myšlenky. Taková je většina Slovenska ve své povahové podstatě. Chceme-li tuto jeho povahovou podstatu změnit, chceme-li Slovensko převychovat, učinit z něho spolehlivou součást státu, musíme representanty této jeho povahy zapřáhnout k práci, k odpovědnosti. Jinak — budou-li se hlinkovci vylučovat ještě i dále z účasti na vládě a dokonce začne-li se s jejich persekucí, dostanou se do odporu proti státu.

To Češi nesmíte dý připustit. Representanti československé politiky na Slovensku nemohou dále provádět, na Slovensku, cokoli chtějí.

Posledně jsme zde psali, že není třeba pochybovati o tom, že by nebylo možno sjednat s autonomisty kompromis. „Dva vagony, proti sebe pustené, nemusia sa rozbiť, ak rozumne použijeme brzdu na oboch vagonoch.“ Tato Rázusova slova opakujeme, poněvadž ona výborně znázorňují ochotu ke kompromisu. Hlinka také vyslovil nedávno obavu před plným uskutečněním autonomie: v dnešní době nemohl by nikdo dát lidu všecko to, co od autonomie čeká. Toho si je Hlinka dobře vědom, a je jisté, že se rád uspokojí s dalším dobýváním autonomie, že ne najednou, nýbrž postupně bude chtít dojít ke konečnému cíli. Zatím však může vývoj problém slovenský definitivně vyřešiti a poměr československý změnit na ideální. Národní jednota československá nebude spočívat na jazyku, nýbrž v srdcích a na tomto státě budou pak všichni Slovinci životem a smrtí lpět jako na svém, neboť budou na něm i citově zainteresováni.

Miloš Vaněk:

Sovětský vztah k Malé dohodě

Poměr sovětů ke střední Evropě a Balkánu nebyl dosud soustavněji studován. Na první pohled je v něm nápadný rozdíl proti předválečnému poměru carského Ruska k věcem rakousko-uherským a balkánským.

Carská Rus byla ve střední Evropě a na Balkáně daleko silněji angažována než sověty. Její politika zde byla i aktivnější, i iniciativnější, i soustavnější. Ruská obchodní bilance s Rakousko-Uherskem byla vysoce aktivní. Ruské obilí, živočišné výrobky a potraviny, již odbíralo Rakousko-Uhersko, znamenaly v posledních předválečných letech každoroční příliv 100 milionů zlatých korun čistého aktiva obchodní bilance z Vídně do Moskvy. Rusko mělo kromě toho své zájmy na Dunaji. Bylo členem obou dunajských komisí, evropské i mezinárodní. S věcmi balkánskými pak bylo spjato svými zájmy v Dardanelách a svým vměšováním do záležitostí Bulharska a Srbska.

To všecko se válkou a revolucí změnilo. Rusko už dnes není obilnicí a spíží střední Evropy. Jeho obchodní bilance s Rakouskem i Československem byla od roku 1922 do roku 1931 pasivní, obchodních styků s Maďarskem a Rumunskem téměř není. Do věcí bulharských a srbských sovětská politika nezasahuje. Členem dunajských komisí sovětský Svaz (a stejně i Turecko) dnes není, ačkoli mírová smlouva versailleská ponechala otázku těchto dvou mandátů otevřenu a oba státy by mohly nárok svůj uplatňovati. Dunaj dnes není pro Rusko předmětem aktivního zájmu. Otázka Dardanel pak jest také odsunuta. Sovětská obchodní doprava z Černého moře není tak intenzivní, jako byla ruská, a kolem Středozemního moře se ostatně dnes otáčejí jen druhořadé problémy evropské politiky.

Čtenářům bulvárního a národně demokratického tisku by se mohlo zdáti, že kdekoli se ve střední Evropě něco šustne, mají v tom sověty své prsty. Znalcům fakt je však zřejmo, že sovětská politika považuje střední Evropu i Balkán za prostor, jehož osudy nejsou tak závažné, aby se jimi nějak zvláště aktivně zabývala. Ještě tak v prvním období sovětské zahraniční politiky, spjatém se jménem Čičerinovým, bylo lze pozorovati větší kus pozornosti k věcem československým i rakouským. Ale za Litvinova byl pak vytvořen stav pouhého pozorování a řešení nanejvýše jen otázek hospodářských styků.

Tvrdí se, že tato linie je vůbec charakteristická pro Litvinovův kurs zahraniční politiky sovětské. Že sověty věnují od nastolení Litvinova intenzivní pozornost jen své politice vůči velmocím a že považují politiku malých států za négligeable, protože malé státy mají svou zahraniční politiku beze zbytku určenu politikou velmocí. Stereotypní formulí sovětského tisku, je-li řeč o ČSR, jest proto: „Beneš — vasal Francie.“ Tečka. Čímž jest věc československá v sovětské politice vyřízena a spadá spíše do kompetence sovětského vyslanectví v Paříži. Neboť politický poměr československo-sovětský je již dán, přijmeme-li shora uvedenou formulí, širším rámcem, v němž jest mu dovoleno se vyvíjeti: poměrem francouzsko-sovětským.

Na této představě sovětské se nezměnilo nic, když před deseti lety vznikla Malá dohoda. Sověty si jen poznamenaly, že ve střední Evropě místo tří opěrných bodů francouzské politiky, Československa, Jugoslaviie a Rumunska, existuje od založení Malé dohody bod trojediný. A zase tečka. V Malou dohodu jako budoucí ná-

stroj samostatnější středoevropské politiky v Moskvě nikdo nevěřil.

Byly a jsou pro toto pojetí důvody. Ale byly i jsou také důvody proti němu. Když Francie uznala před devíti lety sovětský Svaz de jure, „vasal Beneš“ s ní nešel. Moskva se domnívala, že má důvody předpokládati, že stará republikánská dáma pařížská mladé republikánské slečně pražské uložila jakousi zdržlivost. Když však „vasal Pilsudski“ a mladá republikánská slečna varšavská si dala také přistříhnouti účes à la manière de jure, bylo nutno hledati jinou příčinu tohoto zjevu. Že by překážkou uznání de jure byla vnitropolitická situace československá (a konkrétně pak dr. Kramář v této situaci), jakož i naše „svěrázná“ nejasnost o základních rámcích vývoje obchodní politiky ČSR, Moskva nebyla ochotna uvěřiti. Byla náchylna spíše předpokládati, že zahraniční ministr ČSR, jenž dovedl tolikrát svou iniciativou vytvořiti fait accompli, šlo-li o důležité věci hospodářské a politické orientace, mohl by tuto iniciativu uplatniti i v případě uznání de jure. Zejména když pan dr. Kramář v této věci projevoval předtuchu, že bude přehlasován, kteréžto předvídaní bylo jen formou ochoty, dáti se poněkud znásilniti. I bylo konečně nalezeno nové vysvětlení iniciativy Benešovy: Rumunsko. Ohled na Malou dohodu se zřetelem k ožehavé Besarabii. Byl to, aniž si Moskva uvědomovala, první případ, kdy pražské pohnutky hledala sovětská diplomacie nikoli v Paříži, nýbrž někde jinde: v Bukurešti, uvnitř Malé dohody, ve střední Evropě.

Tříkrát už se schylovalo v Praze k uznání sovětů de jure, tříkrát už v Národních listech měli připraven smuteční prapor, a tolikrát už zůstal nevyvěšen. Proč, povíme později. V této chvíli nás zajímá jen, jak si věc vysvětloval sovětský tisk. Hledal důvody vždy někde jinde než v Praze. Hlavně v Paříži, a pak i v Bukurešti.

Teprve nedávný pakt osmi států o neútočení a o definici útočnicka, jež uzavřely se sovětským Svazem také všechny tři státy Malé dohody, vnesly do sovětského uvažování o věcech středoevropských a zejména malodohodových nový tón. Řekneme hned, že je to tón, inspirovaný značně podrobnějším a citlivějším registrováním středoevropské problematiky, než jak mohla dříve zachytiti příliš velká, jen na velmocí orientovaná oka zahraničně politické sítě a mezinárodní orientace sovětské.

Ukázkou tohoto tónu je oficiální článek O. Garda o „Malé dohodě a o definici útočnicka“.*) Uzavření paktu je v něm nejprve líčeno jako následek zostření hospodářské krise, která přináší vzrůst odstředivých tendencí. Státy Malé dohody, spoléhavší na stabilitu poměrů, vytvořených smlouvami, cítí, že tato stabilita je ohrožena jednak revisionistickými tendencemi Maďarska, za druhé Hitlerovou snahou o Anschluss, a konečně Mussoliniovým plánem unie rakousko-maďarské. Pakt čtyř a zmíněné tendence „podnítily Malou dohodu k nejvyšší aktivitě. Nejprve byl skutečně organizační pakt Malé dohody, jenž sice zmenšuje manévrovací volnost každého ze signatářů, ale současně činí z Malé dohody přecející politický blok, jenž jí má zabezpečiti roli samostatného činitele v evropské politice.“ Dalším článkem této nejvyšší aktivity je pak úmluva o oné definici útočnicka, kterou navrhl sovětský Svaz. Došlo k ní proto, že Praha, Bělehrad a Bukurešť „považují pojednou přesnou a jednoznačnou definici útočnicka za důležitou a

aktuální“, a za druhé proto, že „uznávají politickou a hospodářskou moc sovětského Svazu.

Uznáváme, že myšlenka, že Malá dohoda by mohla býti kromě vasala také jakýmsi samostatným činitelem v evropské politice, je zde vyčítána ostražitě. Mohlo by se zdáti, že je to celkem nepatrná podrobnost oficiálního komentáře. Ale dosavadní sovětské komentáře věci, souvisících s Malou dohodou, tak naprosto postrádaly takovýchto podrobností, že tento zřetelně nový tón zasluhuje pozornosti a — veřejného kvitování.

Přesuny, k nimž dochází v posledních týdnech v zahraniční evropské politice, by mohly působiti k vzrůstu sovětského realismu ve věcech malodohodových, i malodohodového realismu ve věcech sovětských. Musí k tomu ovšem přispěti nejen sovětský Svaz, nýbrž i — Malá dohoda.

Život a instituce

Lion Feuchtwanger:

Změnilo se lidstvo v posledních dvou tisíciletích?

I.

Kdybychom se mohli svobodně rozhodnouti, v kterém období chceme žiti, dnes či v libovolné dřívější době před svým zrozením, mnozí z nás by s přesvědčením odpověděli: dnes. Nadáváme všichni rádi a plnými ústy na nesmyslnost moderních životních forem, všichni máme občas pocit, že mechanisace nás připravuje o pravý smysl života. Přes to vězí nám, i těm, kteří to popírají, pojem vývoje, pokroku, tak hluboko v krvi, že instinktivně, bez jakékoli další zkoušky považujeme svůj obraz světa, své životní formy a zařízení za lepší, než byly dřívější.

Často si udělali básníci a spisovatelé žert, že jednotlivá období pomíchali, že přesadili lidi dnešní doby do dob dřívějších nebo lidi dřívějších období do naší doby. Vzpomeňte Wilda, Wellse nebo Marka Twaina. Domnívám se, že zabývati se tímto problémem není zbytečná hra. Příznávám, že zůstane prázdnou spekulací, jestliže srovnáváme vzdálené kultury, indickou, čínskou, babylonskou, egyptskou s naší dnešní civilizací. Ale vážnější a prospěšnější zdá se mně zkoumání, zdali jsme my běloši použili své obdivuhodné, právem vychvalované techniky k tomu, abychom utvářili svůj život rozumněji, jsme-li dnes méně tupí, šťastnější než před 2000 lety.

Nemluvím o tehdejších barbarských obyvatelích severní Evropy. Že se naše dnešní civilizace stala širší za těch 2000 let, že zahrnuje právě také tehdejší barbarské kraje, skoro všechny bělochy, leží na dlani. Ale takto ustavěti tento problém, zdá se mi příliš laciné. Musíme srovnávati, chceme-li se dostat k výsledku, který by měl smysl, ty okresy, které byly tehdy civilizovány, tedy tehdejší Imperium Romanum.

Tažme se tedy, zdali by člověk antické římské říše, postaven do našich poměrů, byl s životem hůře hotov než my, nebo zdali by kdokoli z nás, kdyby byl postaven do staré římské říše, lépe obstál než tehdejší lidé.

J sme sociálněji?

Podívejme se nejdříve na dítě, na takové dnešní baby, zrozené dejme tomu v nejlepších podmínkách a tažme se:

*) Moskauer Rundschau z 15. července t. r.

jest toto baby díky výsledkům dvoutisíciletého vývoje lépe uzpůsobeno než nemluvě před 2000 lety?

Můžeme dělat pokusy a byly také již dělány. Malé děti naší rasy byly srovnávány s nemluvnaty primitivních kmenů, které stojí kulturně na stupni, který jsme před mnohými staletími překonali. Došlo se k výsledku, že sociální instinkt našich dětí není až do obdivuhodně vysokého věku ani za mák více vyvinut než sociální instinkt dětí primitivních národů. Richard Hughes zobrazil tento nedostatek našich dětí, pokud jde o sociální instinkt, neobyčejně výstižně a přesvědčivě ve svém románě „Bouře nad Jamajkou“. Můžeme s určitostí tvrdit, že se naši bílé civilizaci nepodařilo zcivilisovat instinkt jednotlivce dnešní doby ani v nejmenším u srovnání s instinktem jednotlivce před 2000 lety. Patrně jsme, pokud jde o sociální uznání, trochu vyrostli, o tom se zmíním později: ale sociální pud jest dnes tak mělký jako před 2000 lety, a dostane-li se se svými přebujelými sourozenci, s pudem sexuálním a s pudem ničivým, do vážného nedorozumění, pak zvítězí obvykle jeden z těchto obou starých pudů.

Aspoň nejsme nejzdravější.

Jako určitě musíme popřít, že sociální instinkt nebo vrozený intelekt rasy získaly, tak určitě smíme tvrdit, že tělesná schopnost bělochů se alespoň nezmenšila. Již v dobách Tacitových poukazovali sentimentální rétorové s oblibou na to, jak silná a zdravá byla předcházející generace na rozdíl od změkčilých současníků. A ještě před třiceti lety budovali pozdní přívrženci Rousseauovi, že rasa jest slabší, menší, změkčilá. Válka — a možná, že toto jest jediný její kladný výsledek — prokázala, že toto vše jsou nesmyslné řeči. Nebylo ani tělesné síly ani tělesné odvahy.

Naopak. Životní vyhlídky dítěte dnes, jeho vyhlídky na dosažení dlouhého věku jsou nesrovnatelně větší než před 2000 lety. Jsme zde odkázáni jenom na odhady, ale nepřeháníme, máme-li za to, že dítě dnes narozené má čtyřikrát více vyhlídek, zůstatí zdravé a dosáhnouti stáří alespoň 50 let, než dítě před 2000 lety.

J sme méně dětinští?

Vraťme se k svému východisku. Dobře, řeknete, civilizační vývoj těchto posledních 2000 let nedovedl dosud zvýšiti vrozenou schopnost usuzování naší rasy. Víme však přece, jak nekonečně dlouho to trvá, než se stanou z vlastností instinkty. Změna instinktu vyžaduje deseti tisíců let. Dobře. Ale což nezměnilo těchto 2000 let alespoň u dospělého člověka obraz světa tak, aby zaujímal předem jiný postoj k mnohým, ba skoro všem situacím životním než člověk antický? Což se nevyjasnil jeho poměr k přírodě? Neprohloubily se během těch 2000 let jeho náboženské představy, nestaly se méně dětin-skými?

Nestaly. Namítnete mně: Antika věřila v bohy docela dětinským způsobem, antika věřila naprosto dětinským způsobem v zázraky.

Uznávám, to činily široké masy lidí. Ale sotva širší, než ty, které věří dnes v osobního boha a v zázraky. A vůči těmto širokým vrstvám stály i v době antiky stejně široké vrstvy, které popíraly skutečnou existenci lidových bohů a prozřetelnost, kterou tato božstva vykonávala. Mezi vzdělanci vládli jako světový názor stoicismus, učení, které sice bohů nepopíralo, ale zjemňovalo je do té míry, že klesali v přírodní síly. Mezi představou, kterou měl vzdělaný člověk v době antické na příklad o bohu Vulkánovi a mezi představou dnešního vzdělance o elektríně jest sotva nějaký rozdíl. A když mluvil antický člověk o moci Venuše, řekl

tím málo jiného a nechtěl také ničeho jiného říci, než že sexuální pud hraje v životě velkou roli.

Velmi charakteristicky projevují se názory té doby v přírodovědě Pliniově. On sám, vysvětluje zde tento velký vědec antiky, neodděluje boha od přírody. Příroda, konstatuje, jest matkou všech věcí. Jenom lidská slabost může se dotazovati po obrazu a postavě božstva. Celá mythologie jest dětinským žvastem. Jest velmi pochybné, zda se stará nejvyšší moc, ať by to byl kdokoli, o lidské záležitosti. Pro pořádek v lidské společnosti ovšem jest víra nevzdělaných, že lidské věci jsou řízeny nebem, nepochybně velmi užitečná právě tak jako představa, že za zlé skutky následuje trest. Nedokonalost lidské přirozenosti, dodává Plinius ironicky, nalézá obzvláštní útěchu v tom, že ani Bůh nemůže všechno. Možnost sebevraždy na příklad, kterou příroda příliš zkoušenému člověku popřála, jest bohu odepřena. Bůh nemůže také způsobiti, aby dvakrát deset nebylo dvacet. Plinius dochází k závěru, že jest moudřejší identifikovati přírodu s bohem a používatí víry v božstvo výhradně jenom jako výchovného prostředku pro nižší vrstvy.

Tyto věty byly napsány přesně před 1860 lety a to v pěkné ville v Bellagio u Comského jezera, jejíž hlavní zdi stojí do dnes. Přenechávám vám, abyste zjistili, jak dalece se poznání Pliniovo kryje se zásadami nynějších držitelů moci, ale nemohu se zdržeti, abych vám hned po Pliniovi necitoval několik vět z krásné malé knížky Zikmunda Freuda nazvané „Nepohodlí kultury“. „To, co vyrozumívá obyčejný člověk“, praví se tu, „dnes pod svým náboženstvím, jest systém nauk a příslibů, které ho poučují na jedné straně o hádankách tohoto světa s úplností, kterou nutno záviděti, na druhé straně pak mu zajišťují, že pečlivá prozřetelnost bdí nad jeho životem a že nahradí jeho eventuelní odříkání na onom světě. Tuto prozřetelnost nedovede si muž z ulice představit jinak než v osobě ohromně zvětšeného otce. Jenom ten může znáti potřeby člověka, může býti obměkčen jeho prosbami, uchváčen znamením jeho lítosti. To vše jest tak očividně dětské, tak cizí skutečnosti, že je člověku s lidským citěním bolestno pomyslití, že velká většina smrtelníků nikdy se nebude moci pozvednouti nad toto pojetí.“

Jiný velký spisovatel, Sinclair Lewis, utvářil z tohoto poznání neodvisle od Freuda plastický obraz. Jeho „Babbitt“ představuje je si nebe, do kterého se má dostat po životě, vedeném nepřilíš neslušně jako druh velkého a výborné vedeného hotelu a boha si představuje jako ředitele hotelu, který se vyzná ve svém oboru a jest velmi úslužný.

Ocitoval jsem vám Plinia, Zikmunda Freuda a Sinclaire Lewise jakožto autority na doklad, že se představa obyčejného člověka o bohu během těchto 2000 let sotva změnila.

Také víra v zázraky se sotva změnila. Nechci zde mluvit o víře širších katolických vrstev v magickou sílu obrazů svatých, relikvií a pod. Ale nejsou-liž ve všech zemích lidé, jimž připisují mnozí jiní nadpřirozené síly? Mají-li astrologové, chiromanti, kartárky méně klientely než augurové a haruspicés ve starověku? Nemají-li lidé, kteří projevují v jiných oborech nejostřejší logiku a sílu úsudku, pocit nebezpečí, když neodešlou dále jisté řetězové dopisy?

Jest nápadné, jak málo přispěla pokročilá znalost přírody k tomu, aby se průměrný člověk osvobodil od magických ilusí, které nesnesou nejjednodušší vědecké kritiky.

Ale v sebevraždě je rozdíl.

Nalézám v obrazu světa starých jedinou představu, která se mi zdá od základu rozdílná od našich představ. Je to naprosto jiný postoj starých vůči sebevraždě. Můžeme si jen

s nejvyšším vypětím fantasie učiniti obraz o tom, jakou neobyčejnou roli hrál tento pojem v životě antiky.

Naše církve sebevraždu zapovídají, zákonodárství mnohých států trestá pokus o sebevraždu. V době antiky bylo hochům od nejranějšího mládí vštěpováno, že sebevražda jest něco neobyčejně čestného. Pojem sebevraždy byl úzce spjat s pojmem svobody a osobnosti, možnost sebevraždy činila člověka neodvislým od osudu, od bohů, od všelijakých císařů a tyranů. Celý život antického člověka byl prolut myšlenkou na ni. O velmi četných velkých mužích antiky, můžeme říci, skoro o každém třetím se ví, že sešel se světa sebevraždou, buď proto, že se vrhnul na meč nebo že požil jedu. Bylo nemyslitelné, aby byl vojevůdce přežil porážku v bitvě nebo ministr nepřítelů císaře. O spiklencích, jejichž spiknutí se nezdařilo, dozvídáme se pravidelně, že spáchali sebevraždu. Důstojná smrt vyvažovala neúspěch. Nepochybně byla pro tyto lidi představa, že mohou dobrovolnou smrtí uniknouti každé bolesti, jistotou útěchou v každé zlé situaci, tato představa dodávala celému jejich životu pocitu naprosté nezávislosti a povzbuzovala je k odvážným podnikům. I v dívčích školách byla nejoblíbenější postavou čítanek žena, která se po nezdařeném politickém podnikání probodne a podá svému muži dýku se slovy: „Paete, nebolí to.“ A Nero, který se zavraždí se slovy: „Jaký umělec ve mně umírá!“ nahrazuje touto smrtí, čím se provinil ve svém vykřičeném životě. Na rozdíl od největšího počtu domnělých posledních slov našich velkých mužů jsou četně dochovaná poslední slova velkých mužů antiky sotva asi vymyšlena; neboť tito se v pravém slova smyslu od chlapčeského věku na důstojnou smrt připravovali a měli proto krásné poslední slovo vždy pohotově.

Nemáme otroky.

Nemyslete, prosím, že jsem zatvrdělým chvalořečníkem starých časů. Ovšem, obdivuji se organizačnímu výkonu Římanů, kteří vytvořili Spojené státy evropské, jichž od té doby nemůžeme dosáti. Představuji si toužebně ten tehdejší útvar, spjatý právem. Jaký neobyčejný pocit jistoty musil mít tehdejší člověk, jak ho musil tento pocit slíti při pomyslení, že jest součástí rozumně skloubeného organismu a jak málo pocitu jistoty může nám dáti naše dnešní civilizace.

Nyní mně ihned a právem odpovíte, že celá ta tehdejší velkolepá organizace byla vykoupena úžasným barbarstvím: institucí otroctví. Nechci ani na okamžik popírat, že prostá existence této instituce byla zlým jedem tehdejší civilizace. Jest ovšem dosti lidí, kteří mají proti takovému hodnocení řadu námitek. Tvrdí, že většina statků, které jsou dnes vyráběny přesnými stroji v přebytku, musila býti tehdy vyráběna lidskou silou. Tehdejší společnosti se zdálo nemožné, že by bez nucené práce i jen část lidí mohla žít v blahobytě. Nikdo, ani nové evangelium, nepřišlo na nápad, že by další existence lidské společnosti byla možná bez instituce otroctví. Ani otroci, s kterými se většinou dobře zacházelo, nemyslili na to, že by otroctví jako takové mohlo býti odstraněno. Po čem toužili, bylo jen, aby mohli osobně náležeti k pánům. Nelze mít za to, praví bezpodmíneční obdivovatelé antiky, že by se byl měl galejní otrok hůře než mnozí naši proletáři.

Sám nechci zaujmouti k této choulostivé otázce vůbec žádného stanoviska. Netroufám si činiti závěrů o vnitřní situaci galejního otroka. Jsem, jak snad jste pozorovali, ve svých historických románech velmi smělý pokud jde o to, postaviti dřívějšího člověka na stejný stupeň s dnešním. Ale netroufám si vylíčiti tupost galejního otroka nebo otroka zaměstnaného v dolech. V tomto směru, domnívám se, byla v institucích bělochů přece jenom provedena změna k lepšímu.

literatura a umění

Otto Rádl:

Dejte pokoj Smetanovi

Nesmrtelné dílo Smetanovo zůstane zachováno pro budoucnost: dokumentární zfilmování „Prodané nevěsty“. Ve vsi tichosti, bez předběžné reklamy, začla se v pátek natáčet v barrandovských ateliérech „Prodaná nevěsta“... A tak dále. Ku podivu: nemáme ani nejmenší chuti jásat s sebou. Nesdílíme ani v nejmenším názor, že bez tohoto podivného podniku by „nesmrtelné Smetanovo dílo“ pro budoucnost zachováno nebylo. Naopak. Domníváme se, že bude i dlouho v budoucnosti jevití ještě na operních jevištích neobyčejně čilou chuť k životu, a že mrtvě narozenému nejmladšímu dítěti české filmové musy ani Smetanův genius k životu nepomůže.

Už před dvanácti lety chtěl pomoci Bedřichu Smetanovi již filmový režisér Oldřich Křínek, i udělal z „Prodané nevěsty“ němý film, jehož vrcholnou scénou bylo, jak v Praze na Václavském náměstí se snaží Vašek naskočiti do tramvaje s rancem, který mu máma dala na cestu, a jak se mu z rance vykutálí bochník chleba. „Prodaná“ to vydržela, po onom filmu byste však marně dnes hledali stopy. Patrně by byl znamenitou groteskou a mohl by sloužiti za autokarikaturu onoho podivného druhu podnikání, které se jmenuje „výroba českých filmů“. Jsou však na světě věci, ze kterých se netropí smích a k těm patří „Prodaná“.

Přede dvěma roky přistoupil ke zfilmování „Prodané nevěsty“ německý filmový režisér Max Ophuels, mladý a schopný člověk dobrého jména, jenž má za sebou několik hezkých uměleckých úspěchů. Rozvážil dobře svůj obtížný podnik, přetavil operní formu na filmovou, rozvedl děj obratně v duchu námětu Sabinova, přidal přírodní rámeč, vybral si dobré herce, mezi nimi Jarmilu Novotnou pro úlohu Mařenky, a udělal slušný film. Cizí divák musil být spokojen, evropské kritiky, zejména francouzské, byly znamenité, úspěch u publika byl docela jiný, než by se dal očekávat u zfilmování staré opery malého národa: náš divák by patrně byl býval spokojen nebyl, neboť jeho vztah k „Prodané nevěstě“ je sentimentální, a jako dítě, které nestrpí, aby se mu měnil obsah jeho oblíbené pohádky, byli by patrně diváci v našich kinech přijímali změny ve scénariu, v krojích, v krajině a v hudebním zpracování velice netolerantně. S tímto nelogickým faktorem se prostě musí počítati, ačkoliv není nejmenší pochyby o tom, že režisér Ophuels měl právo podle svého uměleckého svědomí staré operní dílo přetaviti v mladou formu zpívaného a mluveného filmu tak, aby jeho vitalnost došla co nejlepšího uplatnění, třeba za cenu odchylků od původní partitury i od libreta.

Není možno souhlasiti s tím, že dovoz tohoto filmu byl k nám zakažán, ačkoliv dovez takových všelijakých „Paprik“ a „Matek pluku“ a švarných oficírských německých sentimentalit byl ochotně povolován. Ophuelsovo zfilmování „Prodané“ stálo vysoko nad úrovní a nad konvenčním duchem berlínské Friedrichstrasse, a nic by nebylo ubýlo nikomu z našeho národního sebevědomí, kdybychom se byli podívali i na to, jak bude viděti nejpoblárnější Smetanovu operu Německo, Francie, Anglie, Španělsko. Nebyly do-

konce vzaty v potaz při rozhodování o zákazu tohoto filmu pro Československo ani korporace hudební, umělecké, ani kritici filmoví: několik úředníků, obchodníků a průmyslníků prostě zakázalo, a kdo se nedostal na důvěrné představení tohoto filmu v Praze, musil si zajeti na filmovou „Prodanou nevěstu“ do Vídně nebo do Drážďan.

Nedomnívejte se, že pro zákaz dovozu tohoto filmu rozhodly důvody ideové. Něco podobného je ve filmové branži celého světa věcí neznámou. Národní nadšení českých filmových producentů a jejich kapsa jsou spojitě nádoby. Národní nadšení fungovalo při otázce dovozu „Prodané nevěsty“ tak dokonale proto, že se uvažovalo o možnosti většího zisku, jestliže si „Prodanou nevěstu“ sami ještě jednou natočíme doma. Poněvadž by pozdější české zfilmování utrpělo předchozím provedením díla německého, a poněvadž by srovnání dobrého filmu německého mohlo značně nesvědčití zamýšlenému filmu českému, rozhodli se pro zákaz. Neboť o každém příštím českém filmu se dá předpokládati, že bude špatným, i když je teprve in statu nascituri. To ví obecnost, a vědí to konečně i výrobci. Výrobci však toto vědomí nepřekážá, neboť právem kalkulují, že žádný film není tak špatný, aby se na něm v Čechách nedalo vydělat. A o nic jiného konečně nejde.

Že jsme se nemýlili v této rekonstrukci motivů zákazu německého zpracování Smetanovy opery, dokazuje zpráva, kterou jsme otiskli na počátku, oficiální zpráva produkční firmy. Dovídáme se z ní, že prý „umělecké vedení“ tohoto filmu má Jaroslav Kvapil, „jehož jméno zaručuje, že na nesmrtelném díle Bedřicha Smetany nebude nic měněno. Hudba Smetanova i Sabinovo libreto zůstanou nezměněny“. Jméno Kvapilovo na počátku je captatio benevolentiae. Kdykoli se pouští film do nějakého podniku, s nímž je spojena určitá odpovědnost a určité příliš vážné veřejné riziko, postaví výrobní v čelo jméno nějakého váženého autora nebo nějaké umělecké osobnosti, jež slouží za štít a zdánlivě je ručitelkou. Z praxe však už dobře víme, že žádná osobnost na světě nemůže v českém filmu jako umělecký spolupracovník nic zaručiti Jaroslav Kvapil byl uměleckým spolupracovníkem své „Skřivánčí písně“, jež právě má v Praze svou neslavnou premiéru, Jaroslav Kvapil opakoval s herci dialogy a byl přítomen při celém natáčení, a přece se stal pod rukou Innemanovou a bez viny Kvapilovy ze „Skřivánčí písně“ jeden z nejhorších českých filmů v úbec. Jaroslav Kvapil nedokázal nic proti českému produkčnímu šleňdriánu při zfilmování svých „Oblak“ a nedokáže nic ani při zfilmování „Prodané nevěsty“. Po premiéře nového podniku se dá očekávat od uměleckého poradce buď soukromé nebo veřejné ohrazení, že za ztroskotání neběře odpovědnost, poněvadž jeho kompetence nesahala než tak a tak daleko. Zpráva ostatně neříká ani nic jiného, nežli že Kvapil ručí za to, že na díle „nebude nic měněno“, že hudba i text zůstanou nedotčeny. To je u filmu malá záruka. Neboť tento film neztroskotá ani o hudbu, ani o text, nýbrž o to ostatní.

To ostatní se zahalilo do těchto slov: „Film bude pojat dokumentárně a natočen jako vzorné operní představení, přesně v duchu Smetanově, jen obrazově bude podřízen filmovým požadavkům. Je to snad první případ ve filmu, kdy operní dílo je transponováno do filmu a i do noty na filmové plátno“. Je to zábavné: tuto strašnou nouzi nám chtějí výrobci vydávat za ctnost. Předně nám nemluví pravdu, neboť je dobře známo,

že se v Praze předvádělo už představení Leoncavallových „Komediántů“, doslovné představení milánské Scaly, je známo, že Francouzi si zfilmovali Bizetovu „Arléanku“, že podobných pokusů byla už celá řada, a že všechny doslova ztroskotaly. Filmovati přesné představení opery je stejný nesmysl, jako filmovati celou činohru. Podobná monstra jsme vidali roku 1929, hned po vynálezu zvukové techniky filmové, kdy režiséři byli ještě bezradní, co se zvukem, a kdy natáčeli prostě jen filmovaná divadelní představení. Výsledky byly hrůzné. Dnes po čtyřech letech nenapadne člověku, jenž má o filmu tušení, pouštět se do něčeho podobného.

Představte si stylisovaný operní útvar reprodukovatelný naturalistickou technikou filmové fotografie. Představte si dlouhé a dlouhé minuty s fotografovanými otěvřenými ústy zpěváků. Představte si naivnost operních herců, s jejich gesty navyklými na obrovské rozměry operních scén. Vzpomeňte si, kolik práce dává herečce tak úsporné v gestikulaci, jako je Jarmila Novotná, aby ve filmu se zbavila operní tradice. Kolik to vyžaduje zkoušek, kolik zkušeností s kamerou. Představte si představitele hlavních úloh, kteří nikdy nestáli před filmovým aparátem, a dejte si vysvětliti někým z herců, kdo za sebou má padesát filmů, jak je to strašná věc hrát stále s vědomím distance od objektivu a převáděti stále každý svůj pohyb na jeho dvojrozměrné hodnoty, v nichž vyjde na citlivé emulsi. Je to zcela jiný druh herectví. Představte si ony neuvěřitelné estetické potíže, jak uvést ve filmu operní recitativy tak, aby nepůsobily komicky. Pomyslete na ony problémy, jak spojití kulisy interiérů se scénami, které budou filmovány pod širým nebem. Představte si, jak denaturalisovány budou všechny postavy předně uprostřed papírových kulís a staveb, za druhé vlivem dodržené operní stylisace vši mluvy, a za třetí vlivem naprostého filmového diletantství všech účastných představitelů. A pak suďte, co se od tohoto zneužití Smetanova díla dá očekávat.

Vysvětlujte našim filmovým výrobcům, že „přenášeti operu do slova a do noty na filmové plátno je naprostý estetický nesmysl. Neboť pak byste musili divákoví nafilmovati i cestu do divadla, chodby, jeho vstup na hlediště, rampu, oponu, orchestr, sufity. Filmujete-li však operu bez všeho toho okolí, které patří k estetickým předpokladům divadelního účinku a které vytváří divákovu psychologickou basi, na níž je jedině možno vážně vnímati divadelní představení — docílíte naprostého fiaska. Neboť nafilmované představení předstírá realitu, při filmovém představení nemá divák vědomí, „Já vidím jeviště Národního divadla a na něm scénu z představení Smetanovy „Prodané“, nýbrž divák má dojem: „Já vidím náves a na ní chlapce Jeníka a děvče Mařenku“. Ten chlapec Jeník a to mladé děvče však nebudou skutečně živé postavy, to budou odmocněné figuriny. Vezmete-li jevištním figurám jejich rámec, vezmete-li jim rampu a sufity, stanou se komickými stíny. Hamlet na jevišti je veliký tragický zjev, ale filmová fotografie pána v černém, jenž řekne slečně v bílém s malebnými gesty „Jdi do kláštera Ofelie, nač chtěla bys být rodičkou hříšníků? Já sám jsem jakž takž poctivý a přec mám více nepravostí k službám...“ — tento pán bude působit buď jako blázen, nebo jako parodista. Zfilmovaná opera bude představovati smutné shromáždění stínů bez života, postav, které hledají milieu.

Neboť, jako je prostě nemožným přenést figuru z prostředí jevištního do života, je stejně nemožným přenést ji do filmu. Každý Othello, jenž byl dosud v nějakém filmovém úryvku

na scéně zachycen, vzbuzoval v hledišti veselí. Sebe živější typ ze scény je na plátně mrtvola. Kolika detaily by musil filmový režisér charakterisovat takovou Mařenku, jak pravdivé prostředí musí kolem ní vytvořit, kolik drobných akcí jí musí přidělit, aby nám podal její charakteristiku a vzbudil v nás sympatii k ní. Jak na nás bude působit ta figurina v plzeňském kroji, která nám řekne ve šroubované dikci: „Mám zlé tušení. Maticka mně pravila, že nás navštíví o pouti souzený mi ženich můj. Bože, jak to skončí...“ Kdo pak by takhle ve filmu mluvil? Bože, jak tohle skončí?

„Dokumentární“ pojetí opery ve zvukovém filmu je prostě absurdností. Je to nonsens. A k tomu ještě podvod: tento film bude představovat pouhou ateliérovou rekonstrukci skutečného operního představení. Dokumentární představení by musilo být natočení přímo na scéně, v hledišti, na galeriích, v provazištích. Neboť jenom v tomto prostředí žije. Přenést „Prodanou nevěstu“ z divadla do ateliéru je totéž, jako položit skupinku zlatých rybek na papír na slunce a filmovat je s titulem „Život vodní zvířeny“. Obraz je v i s t ě divadelního je kukátkový pohled do přesně omezeného trojrozměrného prostoru. Celý projev je tu stylisován směrem k imaginární „čtvrté stěně“, která chybí, která je nahrazena diváky. Celá psychologie osob je stylisována a podle těchto tří stěn, specifické zákony tohoto mikrokosmu vytvořily nové zákony pro jednání osob i jejich dikci. Každý školák ví, že dříve, nežli může být nějaká realita přenesena na jeviště, musí být důkladně deformována, důkladně adaptována „jevištní perspektivě“. Jakmile vrátíte jevištní fakt zpět do života, musíte jej dříve zbavit onoho jevištního ocarování, musíte ho nechat rozmrznouti, musíte mu vdechnout jiný život.

Podobné otázky však tvůrci tohoto filmu nepůsobí bolení hlavy.

Režiséru tohoto filmu Svatopluku Innemanovi neublížil dosti „Pisničkář“, neublížila mu nejnovější ostuda se „Skřivánčí písní“, byl u nás vyvolen jako jediný kongeniální typ, schopný podati si ruku s komponistou Smetanou z Jabkenic, poklepatí mu na rameno, a ujistí ho, že „to nějak upečeme“. Inneman prokázal padesátkrát (má za sebou právě padesát filmů), že je neschopným režisérem herců, dikce ve všech jeho filmech je hrůzná, a právě v této opeře, kde vše bude záležeti na jemném uchu režiséra, zvyklého práci ve zvukové kabině, vede režii opět Inneman. V tomto filmu, kde by se dalo trochu cti zachránit leda nejdůmyslnější techniku pohyblivé kamery, byl přibrán režisér, jehož technická rafinovanost datuje se z doby před 20 lety, režisér, v jehož filmech se přechody z jednoho obrazového záběru do druhého dějí s jemností, která působí na diváka jako rána přes hlavu. Bez znalosti partitury, bez jakéhokoli filmového scénaria, s texty Sabina libreta v ruce předstupuje režisér, který tuším ani nezná not a rozdíl mezi tvrdou a měkkou tóninou, před dílo, které je národním statkem.

Každý skladatel sebe menšího chasonu, jenž kdy pracoval pro mikrofon, má zkušenost, jakých změn v instrumentaci je třeba, jakých odchylek od koncertního zpracování, má-li být docíleno zamýšleného dojmu. Nahrává-li se pouhá jazzová suita, co tu je třeba odposlouchávacích zkoušek, co tu je třeba změn v přidělení partů jednotlivým nástrojům, kolik dní nám ahy to stojí, než se vyřeší nejpříznivější postavení několika mikrofonů před různé skupiny ná-

strojů, jaká je to práce, než se uspokojivě vyřeší, které nástroje je třeba na kterém místě izolovat, postavit stranou za paraván, které je třeba vyzvednouti a které postavit přímo před mikrofon. Nahrátí jen ouverturu „Prodané“, mistrovské dílo samo o sobě, zabere ve speciálním gramofonovém ateliéru s dirigentem, který je specialistou pro mechanickou reprodukci a s celým štábem technických znalců hudebních dobré tři dny. A zde se s naprostou neostýchavostí ohlašuje, že prý natáčení celého filmu potrvá 5—6 dní. Tuto neslýchanou osobivost výrobní firmy je možno nazvat jedinečností.

Kdo jsou vlastně ti výrobci? To je dosud velkou záhadou. Víme, že se pro tento podnik dal angažovat O. Pollert k „operní“ režii (co je to „operní“ režie ve filmu?), Jožka Charvát se uvolil dirigovat, představitelé jsou z normálního obsazení Národního divadla v titulních rolích s Horákovou a Tomšem. O vedení režie vyjednávalo se ještě ve čtvrtek večer s Karlem Lamachem, jenž její převzetí d ů m y s l ě o d m í t l, v pátek ráno již se objevil v ateliéru jako režisér Inneman, dekorace, která dva dny před tím sloužila k natáčení Habanery z „Carmen“ se rychle adaptovala na „Prodanou nevěstu“, a již se filmovalo. Tolik je známo. Producenti však jsou anonymní, ačkoliv jindy jména firem a jejich ředitelů se psávají velkým písmem, mají lidé, kteří se rozhodli takovým způsobem naložit s dílem Smetanovým, tentokrát nápadnou skromnost, v níž si nepřejí být jmenováni. Oznamili pouze, že prý „kulturním posláním této zfilmované „Prodané nevěsty“ je současně zabránit jeho zneužití skresleným filmováním v budoucnosti.“

Tato upřímnost konsternuje. Najdou se neznámí výrobci, kteří podniknou pirátskou výpravu na nejdražší místa v české hudbě, ne proto, že by měli v úmyslu pouštět se do umění, nebo že by Smetana měl zapotřebí s jejich pomocí být zachován pro budoucnost, nýbrž jedinečností, že Smetanova hudba je dnes zadarmo. Počítají, že na tomto podniku mohou dva miliony vydělati. Kalkulují s tím, že i kdyby se snad film nesměl na pražských plátnech objevit, získají tu výhodné zboží pro celý venkov, neboť „ztrhatí“ Smetanovo dílo ve filmu se patrně nikdo z novinářů neodváží, pouhý titul nahradí reklamou kdož ví jakou, žádných dalších investic propagačních tedy není vůbec třeba. „Prodaná nevěsta“ se i v Innemanově zfilmování bude prodávat sama, a prodávatí velice dobře. Tak kalkuluji.

Je však povinností všech kulturních a všech hudebních spolků, aby dokázaly, že tato kalkulace nebyla správná. Nikomu na světě není možno zabránit v tom, aby si nezaplátil ateliér a nenafilmoval si v něm cokoli, třeba Homérovu Ilias. Máme však důmyslný zákon nazvaný podle našeho nejlepšího odborníka ve věcech autorských práv „Lex Löwenbach“ a tento zákon umožňuje, aby bylo zabráněno veřejnému předvádění jakýchkoli děl buď vzatých z literatury, umění, nebo majících za hrdiny vynikající osobnosti z národní historie, jestliže realizování oněch děl (treba už nepodléhala autorskému poplatku) s národního hlediska není důstojným. Možnost, dát podnět k zákazu předvádění podobného nedůstojného díla má kterákoli kulturní nebo lidovými korporace, tedy každá společnost, jenž se zaměstnává věcmi kulturními. Zfilmování děl Smetanových, k němuž jistě jednou dojde, musí být velkým národním a uměleckým činem, musí se stát za spolupráce našich nejlepších lidí a za co největších osobních záruk dobrého výsledku. Zfilmování díla Bedřicha Smetany není věcí kavárny Rokoko.

Zfilmovaná „Prodaná nevěsta“ musí být jásavou písní českého kraje, musí být hymnem celé země, plným slunce, vlnivých polí, kvetoucích luk, musí být dílem krásných a radostných lidí, musí být vrcholem uměleckých snah v českém filmu. Toto dílo nebude nafotografováním jevištního představení, nýbrž organickým převtělením Smetanova díla do čisté řeči obrazů. Toto dílo nebude fonografickým a ledabylým zachycením náhodně orchestrální reprodukce, nýbrž dlouho připravovaným jeho převedením do nové formy.

Jestliže výrobci dnešního filmu si nepřáli nic jiného, nežli „dokumentární zachycení“ jednoho operního představení pro budoucnost, ať je klidně dokumentárně zachycují, a pak u l o ž í v a r c h i v u. Ať počkají, až si budoucnost pro tento dokument do jejich skladiště přijde. Do našich kin však tento paskvil nejkrásnějšího národního díla nesmí. Neboť dopustíte-li, aby se tento podnik spekulující na laciný zisk obehral po všech krajích republiky, bude tím nejméně n a d e s e t i l e t í z n e m o ž n ě n o přinést „Prodanou nevěstu“ v důstojné formě, v dokonalém provedení a řádném nastudování. Připustíte-li, aby anonymní podnikatelé loupili s nadějí na snadný zisk podobným způsobem v národním archivu, pak využijí po prvním výdělku laciným způsobem jména Smetanova, Dvořákova a koho jen chcete k tomu, aby s p e k u l o v a l i s p i e t o u n a i v n í c h d í v á k ů a s n e i n f o r m o v a n o s t í v e n k o v a, a vytloukali z nich příjmemným způsobem kapitál, bez nejmenší odpovědnosti nikomu na světě. Dnes už Smetanovy hudby je zneužíváno k zachraňování umělecky zkrachovaného podniku Innemannovy „Skřivánčí písně“. Tato žalostná parodie na Kvapilova „Oblaka“ si po beznadějném a nanicovatém závěru prostě vypomůže tím, že z ničeho nic, kde se vzala tu se vzala, musí pojednou Jarmila Novotná zazpívat před překvapenými diváky „Skřivánčí píseň“ z „Hubičky“, aby návštěvníci snáze strávili tento velice tristní příběh. Stačí, že je Smetanovy hudby využíváno k takovému cílům, není třeba, aby po prvním osmělení producenti pustošili celé opery.

Filmová sekce při ministerstvu obchodu je schopna i tento brak odměnit státní subvencí ve výši 105.000 Kč, nezabrání-li tomu včasný protest kulturních korporací. Doufáme, že zabrání.

do ba a lidé

Stultus:

Sovětské ilustrované časopisy

Jíme prý psy.

Jako úvod k tomuto článku předkládám čtenáři písemný doprovod k dvěma obrázkům z časopisu „Ogoněk“ (č. 5—6, 23. února 1933) z rubriky „Západ bez masky“. Tady jest:

„P e s v p o l é v c e. Kdysi snil dobrý francouzský král o tom, aby v polévce každého sedláka byla slepice. Za našich těžkých dnů světové krize nedá se již snít o slepici. Je těžko uvěřiti, ale je to krutá pravda. Český sedlák, obyvatel vsi Rotau (?) sní o tom, aby měl v polévce psa.“

Před kríží byla ves Rotau střediskem železničního průmyslu. Dnes se z továrních komínů nekouří, tisíc osm set dělníků je propuštěno. Hladoví. Nouze je již tak daleko, že nezaměstnaní jedí psí maso. Oficiálně je požívání tohoto masa zakázáno, ovšem že z hygienických důvodů. Ale téměř v každé vsi tohoto okresu existuje řezník, který se věnuje speciálně zabíjačce psů. Reportér novin „AIC“ navštívil české vsi okresu a mluvil s jedním z řezníků. „O vánocích jsem zabil osm psů“, vyprávěl řezník, „a od té doby jsme masa neviděli. Zabíjet psy musíme tajně, poněvadž vláda zakazuje požívat psího masa. Ale hlad je silnější než policejní pendrek a šavle. Proletáři nikdy nezapomenou, že musili pojídat psy“.

Přiloženy jsou dvě mrňavé rozmazané fotografie: 1. plot s nápisem (křídou) „Hundefleisch — 1 kg 3 Kč“, 2. vývěsní štít s nápisem „Anton Leibel, Hundeschlächter“.

Druhý snímek je z č. 4 „Ogoněk“ (10. února 1933) ve stejném oddílu časopisu. Text zní:

„Za „dobrých starých časů“ nezbytným příslušenstvím bohatého buržoasního domu byla nedobytná pokladna, v níž se uschovaly různé cenné věci domu. Ale dnes, za masového zchudnutí střední a drobné buržoasie, nedobytná pokladna, tento pancéřový symbol peněžní moci, patrně dožil svůj věk. Tady je ilustrace z berlínského rozšířeného časopisu „Berliner illustrierte Zeitung“, podle níž je možno viděti, že nedobytná pokladna ztratila své bývalé určení a plní bídou funkci kuchyňské skříně.“

Na rozmazaném obrázku rozpoznáte postavu mladé ženy, otevírající, podle našeho názoru, kuchyňskou ledničku moderního typu, zadělanou do zdi. Nedůvěřující svým dojmům, obrátili jsme se na sedícího vedle v knihovně archeologa v naději, že tento vědec, nezaujatý v životních věcech, posoudí vyobrazení co nejobjektivněji. Ale i ten se přiklonil bez váhání k stejnému názoru. Ostatně čtenáři, kteří by si tyto obrázky rádi prohlédli, necht' si je vyhledají ve Slovanské knihovně v Klementinu.

Materiál, který máme k dispozici, skládá se z ročníku 1932 ilustrovaných časopisů „Ogoněk“ a „Prožektor“. Volili jsme tyto dva časopisy vědomě, neboť jsou v Rusku neobyčejně rozšířené a populární. Účelem tohoto článku pak je rozbor metod sovětského tisku, které se obzvláště jasně a názorně dají sledovat na příkladě těchto listů určených pro širokou veřejnost a poskytujících jí v populární formě informací o tom, co se děje doma i ve světě. O sovětském Rusku je náš čtenář velmi pilně informován a může si o něm v kterémkoli listě přečíst kritické nebo nadšené články, z nichž vysvítá, že sovětské Rusko je zemí velkých možností, že je to země hlady a krutosti, že v SSSR na úkor lehkého průmyslu veškeré síly soustřeďují na vybudování průmyslu těžkého a že tím nastává směšný a smutný nedostatek nejprimitivnějších věcí denní potřeby atd. Myslím si však, že nejlépe se tento stát pozná podle drobných projevů konkrétního jeho života, z nichž pak vyrůstá celkový obraz a k nimž plnou mírou patří tyto časopisy.

Vzhled časopisů.

Nejprve něco o jejich zevnějšku. „Ogoněk“ vychází týdně v nákladu 300.000. Odpovědný redaktor je Mich. Kolcov, známý sovětský reportér. Papír má špatný, sedý, skoro jako balící, až na to, že na balení je příliš tenký. I větší reprodukce se na něm rozplývají v černé nejasné fleky, natož malé. K úpravě první stránky se používá fotografií, jako parádní výjimka se tu stkví novoroční číslo, na jehož titulním listě je šikmo napsáno „Vše vlastníma rukama, ze svých látek, svými stroji“ a přes to nápisy rukou: Auta, Turbiny, Psací stroje, Drobnohledy, Arithmometry, Thermometry, Traktory, Glisséry, Diesely, Radio-přijímače, Primusy a mnohé jiné.

„Prožektor“ má papír o něco bělejší, asi jako konceptní, na němž píšeme my, vydává jej deník „Pravda“ čtrnáctidenně; tiráž se nám bohužel zjistit nepodařilo. Uvádíme namátkou obsah několika čísel těchto časopisů: „O g o n ě k“ č. 7 z 10. března 1932 má úvodní článek „Mezinárodní ženský den“ s fotografiemi z mezinárodního ženského komunistického hnutí; „Úryvky z deníku“ ze záznamů mladé tadžičky (národnost) komunistky Ljafity Sultanové; „Údernice kovu“, feuilleton o dělnících metalurgického průmyslu; obrázky údernic z různých oborů, „Za novou socialistickou společností“, článek o neorganizovaných aktivních hospodyních; fotografie s nápisem „Šanhaj v ohni ničení“; feuilleton o odzbrojovací konferenci a o účasti, již na ní mají sovětsí delegáti, nadepsaný „Neklidní hosté“ (s obrázky); dvě stránky fotografií pravidelného oddílu časopisu „Vše vlastníma ru-

kama, ze svých látek, svými stroji“, zobrazující výrobu náhradních součástek traktorů, výrobu čtyřválcových pump pro papírnický průmysl atd. atd., dvě básně známého I. Selvinského; povídka V. Katajeva; básně Vasiljeva „Staví se nové město“ s příloženou fotografií stavby; pravidelný oddíl „Okno do světa“ (stránka malých fotografií) s textem, fotografie z Magnitorska a z moskevských ulic. V čísle 2 „Ogoňka“ pod pyšným nápisem „vše vlastníma rukama“ atd. se stkví fotografie: jednoho ocelového pára (na psaní), hromádka svěráků na papír, sedm zapínacích špendlíků (podepsáno — zapínací špendlíky), suchá baterka pro kapesní svítilnu, páska na psací stroj. Ve 4. čísle „Ogoňka“ čteme básně literárního úředníka tohoto časopisu I. Zarubina se záhlavím „Organisovaně nabírat pracovní sílu podle smluv s kolchozy“. Nebudeme se tomuto dlouhému názvu poetického díla nic divit, neboť v závorkách pod ním stojí *S t a l i n*, to jest, že je to věta z jeho proslovu. K rubrikám „Ogoňka“ „Okno do světa“ a „Západ bez masek“ se ještě jednou vrátíme, neboť obsahují mnoho zajímavého o sovětské novinářské informaci.

„Prožektor“ je časopis již téměř literární a solidnější než „Ogoněk“, čpící lehkomyšlně podanou nudou. Zde obsah č. 1.: Fotografie z druhého zasedání CIKu SSSR, karikatura Sojfertisa „Kříž a kanon“ na proslov biskupa Schreibra, článek Zoriča „Řeka mění své řečiště“, článek Fatujeva „Dva Gergebila“ (ves v Dagestaně, kde se staví elektrostanice pro celý kraj), s příloženými krásnými fotografiemi dagestanských krajín a lidových typů, feuilleton Sidorina „Soudruh Kupec a soudruh Salamatov“ (o kolektivisaci Armenie), dvě stránky fotografií z lesních prací v moskevském okrese, feuilleton s ilustracemi „Mlčenlivá Riga“ (o zoufalé krizi a beznadějně situaci v Lotyšsku), povídka Madrasa „Barikáda“ s ilustracemi Kupky-Illese, článek s fotografiemi o „Pathetické sonátě“ dramatického spisovatele Kuliše v Mosk. komorním divadle, článek Danilova o Bakinsko-turkiském dělnickém divadle s fotografiemi herců a inscenací, dvě stránky fotografií z různých odvětví průmyslu, dva články s ilustracemi o sovětském Sachalinu, povídka Andora Gabora, „Přísně, ale spravedlivě“ (ilustr. Sojfersita, věnováno nac. soc. hnutí v Německu a utlačování komunistů), karikatura Schulze „Občanský mír v Německu“, dvě básně, Kudrejka a Petrovského, obě věnované elektrifikaci a konečně stránka fotografií z kapitalistické Evropy s připojenými texty. Dodáme-li, že *O g o n ě k i P r o ž e k t o r* s oblibou tisknou ukázky beletrie cizích komunistů, žijících v SSSR (převážně oblíbených v sovětském Rusku Maďarů, Němců nebo Američanů — bělochů i černochů), při čemž velmi často není udáno, z jaké řeči je věc přeložena, že jsou v nich zastoupeny i první literární pokusy národnostních menšin sovětského svazu od cikánů až po tadžiky, na něž vláda v zájmu své nacionální politiky pohlíží s chvályhodnou a komickou vážností, pak snad bude charakteristika těchto časopisů více méně úplná. Na její zakončení ještě něco o inserci. Jsou to: veliké anonce nových sovětských filmů, učebnic cizích řečí a překvapující a nepochopitelné množství insertů fotografií (umělecké zvětšení podobizny podle zaslané fotografie. V hnědém provedení o tři ruble draž. Fotografie se vrací. Nebo: provedeme vám umělecké zvětšení podobizny v barvách. Zašlete své fotografie s udáním původní barvy vlasů, očí, šatů. Prosí se, aby si nás nepletli se soukromníky). Množství těchto inserátů jistě ukazuje na vytríbený vkus sovětských občanů a na velkou poptávku, zrovna tak, jako osamocené a neustále se opakující inserát jakéhosi chudáka, který prodává Eiffelovu věž 135 cm vysokou „pro vyřezávání ze dřeva“. Stojí rubl nebo poštou o 25 kopějek draž. Ale největší ze všech je celostránkový inserát „Torgsinu“, který „pro po-

hodlí těch, kdož dostávají z ciziny měnu, otevřel nové obchody, jak v Moskvě, tak i v jiných městech svazu. Zboží v obchodech Torgsinu je exportní jakosti. Následuje sáhodlouhý výčet měst, v nichž Torgsin existuje.

Západ bez masek.

O stavu věcí v cizině informují čtenáře „Ogoňka“ z velké části pravidelné obrázkové oddíly „Okno do světa“ a „Západ bez masek“. Psát o „Západu bez masek“ je úkolem nesnadným, neboť obrázky této rubriky jsou strašně malé, reprodukovat je, ačkoliv by to bylo sebe více poučné, nelze už kvůli hrozně jakosti papíru, a tak se musíme spokojit jen citováním připojených k nim legend, a co možná nejpřesnějším popisem jejich obsahu a v zájmu názornosti — použitím metru. O *g o n ě k* č. 5 (20. února 1932) v oddílu Okno do světa otiskuje jakýsi malý obrázek. Znázorňuje kousek moře s jakýmsi plavidlem; nápis zní: „Oběti militarismu. Blízko Portlandu se potopila anglická ponorka M-2. Při havarii zahynulo 64 mužů posádky.“ Tento obrázek můžeme zařadit do metod sovětské novinářské informace číslo první: potopila-li se evropská vojenská loď, pak jsou námořníci obětí militarismu. Stane-li se něco podobného doma, prohlásí se postižení za hrdiny, padlé na cestě k vítězství socialismu. Svět tudíž, jak vidno, je rozdělen na dvě půlky, pro něž nemožno platit stejné zásady. Po tomto důležitém zjištění vezmeme příští číslo Ogoňka z 29. II. Obrázek velikosti asi 6×4 cm vyobrazuje dvě splývající s okolím ženské postavy na rozmazaném pozadí, které patrně znázorňuje pokoj. Jedna postava stojí, druhá sedí u stolku, na němž je ještě možno rozpoznat kastrol a kávovar. Obrázek je nadepsán: „Výmluvnější než slova. Snímek udělaný v Deflingeně (Německo) ukazuje, v jaké žebrotě je třeba žít dělníkům a úředníkům, kteří pozbyli výdělků. Statistice lidí tísni se v takových chatrčích.“ To už je, odpusťte, pánové, lajdáctví a nesvědomitost vůči čtenáři. Kromě postav, jejichž tváře nelze rozpoznat, kromě stolku a tmy za ním nerozezná nic a zajímá-li se skutečně o to, jak žijí dělníci na západě a věří-li k tomu textu, pak se dožere a listem praští. Doslova totéž lze říci o obrázku z 9. č. „Ogoňka“, s tím rozdílem, že obrázek je nadepsán „Boj českých dělníků“ a má znázorňovat stávkující dělníky v Bratislavě v jídelně, kterou pro ně organizoval tamní Mežrabpom (Mezinárodní dělnická pomoc). Je však za prvním pozadu, neboť na něm nerozezná čtenář vůbec nic. Takových případů je v rubrice „Okno do světa“ bez počtu a dodávají po každé novou nuanci k obrazu nesvědomitosti v podání. V 12. č. Ogoňka je na příklad ku podivu jasný snímek stejné velikosti jako první, takže na něm člověk zřetelně rozezná postavu (až na pás) ležící dívky nebo holčičky s hubenou rukou a skloněnou tváří). Má titulek: „Tak žijí děti dělníků kapitalistických zemí“, načež následuje dlouhé vyprávění o vskutku hrozném osudu tohoto dítěte německých dělníků. Ale nedostatečně dokumentárně podaný fotografický materiál nepřesvědčí čtenáře, i když sám ví o nesčetných podobných případech bídy. Jako příklad informování čtenářů této obrázkové rubriky o událostech současného světa politického uvedeme fotografii tří představitelů bělehradského sjezdu Malé dohody s tímto textem: „Representanti tří států-vasalů francouzského imperialismu — Česko-Slovenska (a propos — z trucu a pro demonstraci to píší dosud s pomlčkou), Rumunska a Jugoslavia se sešli v Bělehradě pro posouzení řady otázek hospodářsko-ekonomického rázu... Avšak.. ani slova neříkají o tom, že hlavním cílem bělehradské konference je projednání intervenčních plánů proti Sovětskému svazu“ atd.

Další etapou metod sovětské informace o západě je neobyčejná sensitivnost a bezmezná tvůrčí fantazie sovětských novinářů. Svědčí o tom dvě skoro stereotypní vyobrazení z téže rubriky „Ogoňka“. První, 4×4½ cm veliký snímek

z 25. č. Ogoňka (10. VIII. 1932) má titul: „Korunní princ mluví s lidem. Korunní princ (německý) mluví se starým holandským rybářem. Podle výrazu tváře rybářovy a jiných přítomných při rozmluvě je vidět, že se na korunního prince dívají se zřejmým posměchem.“ Druhý obrázek je z 30. č. časopisu (31. X. 1932). Je veliký 4×4 cm a je nadepsán „Chut Hooverovy polévky“.

„Americká dáma patronka missis Dolly Hann, sestra amerického vicepresidenta Curtisa, rozhodla se dokázat své sympatie a soucit s nezaměstnanými. Proto se ctěná dáma rozhodla nabídnout se jednou v tak zvané cafeterii, jídelně pro nezaměstnané. Za několik centů mohou zde vyvrženci kapitalistického řádu dostat šálek vodnaté bryndy, pojmenované honosně polévkou, kterou musí polykat stojíce u pultu. Ovšemže missis Dolly Hann a její vysoce postavení průvodci neochutnali „hooverovu polévku“ stojíce u pultu, nýbrž usadili se za dobře prostřeným stolem. Avšak nepodařilo se jim obzvláště si pochutnat. Podle výrazu jejich tváří, zaznamenaném na snímku, se dá lehce soudit o jakosti „laciné polévky“ pro nezaměstnané.“

Na obou obrázcích uvedené velikosti jsou vyobrazeny skupiny několika lidí. Pro člověka dívajícího se na ně nastává moment nesmírného komismu, když si začne prohlížet ony, doslova nepopsatelně rozplizlé tváře, na nichž není možno popsat nejenom výraz, nýbrž i jednotlivé rysy.

A konečně o slohu, charakteristickém nejen pro oddíl „Západ bez masek“, ale i pro celou sovětskou žurnalistiku, o slohu přibližujícím sovětský tisk k bulvární literatuře. Je pln nářeků proti nepříteli, nebo podle okolnosti, nemůžné knouřavosti. Obrázek, na němž je vidět muže ležícího v trávě (policií zabitého německého nezaměstnaného, který z hladu ukradl kousek salámu) musí být ovšem nadepsán „Smutná idyla“. (Proč zrovna idyla?) „Poslední paprsky podzimního slunce zahřívají louku porostlou zrzavou trávou. Stmívá se. Rozhodiv ruce, spí na louce jinoch. Je to německý nezaměstnaný Koppe. Což ještě není zima spát na zemi? Což není již na čase, aby náš hrdina vstal a vydal se na cestu domů, nebo aspoň do noclehárny, nemá-li toho domova. Ne, Koppe není zima a on nemůže vstát. Je mrtev.“ atd. Je-li Koppe mrtev — pak hanba těm, kdož zneuctívají takto jeho smrt.

Sovětské karikatury.

Sovětské časopisy znají převážně jen karikaturu politickou. Je velmi zastaralá a provinciální po stránce výtvarné. Je to buď jakýsi kocourkovský Gross anebo jiný podobný domácí výrobek. Příklad: karikatura J. Ganfa, z 15.—16. čísla „Prožektoru“ 1932. Na obrázku stojí malíčká a neobyčejně nosatý min. Beneš, kterého lze poznat jen podle příslušného nápisu (in margine podob: Beneš se daří sovětským kresličům nejhůře a na jejich výplodech je svým způsobem vidět uzavřenost sovětského Ruska — kreslíř nikdy nepříjde do styku s modelem). Proti ministrovi, který drží v náručí velký granát, stojí obrovský, chlupatý, hubatý a sympatický kanibal s klackem v ruce. Dí: „Zcela správně, pane Beneši, my barbari jsme k tomu nedospěli.“ Nad kresbou je poznámka: „Válka ve vzduchu není vůbec barbarstvím.“ (Z Benešova prohlášení.) Kdyby sovětská občane mohli číst cizí noviny, byl by tento trik domácích politiků zneuzmožněn. Ale o to je postaráno a tak snad sovětský čtenář z nedostatku jiných informací věří i této. V témže čísle otiskuje sovětský spisovatel Tarasov-Rodionov, který byl loni hostem Prahy, článek „Po hostinská Praha“. Omezuje se na popis emigrantské schůze a tlachů strany Mladorusů a ani slovem se nezmiňuje o Praze samotné. To je typické pro šílený a komický strach bolševiků z emigrantů a není pak divu, že v 27. č. „Ogoňka“ (30. VIII. 1932) šéfredaktor tohoto listu vítězoslavně vypravuje v úvodníku, jak vnikl v Paříži, za pomoci francouzského komunisty, do „doupěte“ jakéhosi zplesnivělého bělogvardějského generála, jak se vydával za francouzského novináře a to všecko proto, aby si mohl generála vyfotografovati pro svůj

list a „vymámit“ na něm jeho politická tajemství. Neuvědomuje si při tom, že vážností, s níž vypráví o svém dětinském dobrodružství, diskredituje a zesměšňuje v očích evropského čtenáře svůj list, reprezentující stát.

Při čtení článků I. Erenburga (v 2. a v 5. č. Prožektoru), pojmenovaných „Španělský zapadák“ a „Belville“ a opatřených příslušnými fotografiemi znázorňujícími bídu, napadlo nás, kolik takových užitečných snímků by mohl nasbírat autor v Praze, kdyby ji podle vzoru svých článků chtěl charakterisovat, třeba pohledy z Liliové nebo Stříbrné uličky. Avšak zbytečně bychom dělali Erenburgovi chutě na honorář, když už s českou veřejností má domluveno. Jak je vidno z předcházejících citátů, věnuje sovětský tisk dostatečnou a chvályhodnou pozornost Československu. Připomínáme však ještě „čtyřicet tisíc v boji. Fotopovídka o třídních bojích proletariátu v Československu“ v 14. č. Ogoňka (o událostech za uhelné stávkou v severních Čechách) a feuilleton Frize Globiga „Hlad na Karpatech“ z 13. č. téhož listu. O nich však nemluvíme, měly dostatečný ohlas i v listech pražských.

Baťa a sověty.

Ale obzvláštní pozornosti československých pracujících a nestrannému posudku zaměstnanců firmy Baťa doporučuji článek M. Skačkova (z 21. č. „Ogoňka“): „Kariéra a konec obuvního krále“. Již fotografie přiložená k článku budí u Pražana zájem svou povědomostí: je to dům nazvaný „Dům obuvi, mrakodrap ‚obuvního Napoleona‘ T. Bati v Praze“. M. Skačkov studoval v Praze, kde se přiučil poněkud česky. Vrátil se pak do Ruska a stal se jakýmsi oficiálním arbitrem ve věcech československých, jak literárních, tak životních. Hle, co píše.

„Baťa v Československu — to není jenom továrník a energický podnikatel. Je to především „reformátor“ celého kapitalistického systému, je to „poslední slovo soudobé civilisace“, je to trumf v rukou všech obhájců kapitalismu a sociál-fašistických teoretiků... ohromný aparát samotného Bati, koupený jím sociálně-fašistický tisk ze dne na den pracovaly, aby vytvořily svatozář kolem jména tohoto kšeftsmana, jako spasitele kapitalismu, jako člověka, ukazujícího novou cestu Evropě. Tato cesta (kariéra Baťova) se začíná v intendantství rakouské armády. Baťa se první dověděl o mobilisaci a první se stal dodavatelem „jeho veličenstva“. Není ani třeba říkat, že v té době byl velkým vlastencem. Od té doby začala jeho malá dílna pracovat „pro obranu“ a rychle růst. Na dvoře se objevil ozbrojený oddíl pod velením rotmistra Bubely, a brzy na to bylo vybudováno vězení... Uvězňovali v něm desítky a sta dělníků, když se opožďovali k práci, když onemocněli bez předběžného ohlášení, když vyráběli brak, nemluvě už o přímém porušení příkazů Bati. Za takové věci podle přímého rozkazu Baťova se s dělníky vypořádala ozbrojená stráž. Přichází „jitřenka českého národa...“ Stisknuv v pěsti válečný výdělek, stává se „národním hrdinou“... Touto chvílí počínaje se začíná pravá kariéra Baťova... A všichni vydělávají u Bati: inženýři, ředitelé obchodů, mistři. Jen ne dělníci. Dělníci pracovali akordně bez ohledu na pracovní čas... Sám Baťa pak — je neobyčejným přítelem dělníků. Stávalo se, že mistři zacházeli špatně s dělníky. Baťa okamžitě rozkazuje, aby provinilý mistr byl povolán k němu. Přichází. Baťa ho bije do tváře. Křičí, dupe. A když dělníci odcházejí, vyndává z kapsy 200 korun a platí za políček. Není to tak mnoho, 12—13 rublů (pozn. autora: Kupní cena ruble rovná se dnes asi našim 50 haléřům). „Dělníci píší, že jediné, čemu se naučili u Bati — je šizení a zlodějství, neboť, aby nebyli ošizeni sami, musí šidit jiné při přijímání a odevzdávání zboží.“ Nastala krize... v skladištích se začala hromadit obuv... odletěl do Indie, kde udělal neobyčejný objev. Ukázalo se, že většina Indů chodí bosa... Ale konečně se ukázalo, že v Indii jsou domorodí Baťové, kteří nejsou obzvlášť nakloněni pouštět na trh cizopasníka... A dělníci letěli z továren po tisících. Všecky stavby ve Zlíně byly zastaveny... Baťa začal horečně snižovat ceny. Věc se dostala tak daleko, že snesitelná bota se dala koupit za 6 korun, to jest za 40 kopějek... Ale sedláci jsou ožebračeni (v Československu), chodí na boso a nemohou si koupit ani lacinou obuv... Baťa se nezastřelil (jako Kreuger). Dal přednost tomu, že se dal rozmlátit spolu s jedním ze svých pilotů. Smrt Bati je především úder pro sociálfašisty. Ztratili jeden ze svých nejdůležitějších trumfů v boji s komunistickým hnutím.“

Tímto „provoláním k pracujícím“, uzavřeným ve formě citátu, končíme část o zahraniční informaci populárního sovětského listu.

A u n i c h . . .

Po takovém útoku na naši důvěřivost ve věcech pro nás kontrolovatelných uvěříme jen nesnadně obrazu domácího blahobytu, který sovětské časopisy líčí. Nepotřebujeme k tomu ani znalosti sovětských poměrů, vyplývá to čistě z teoretického předpokladu: zalháváte-li svým čtenářům při popisu evropského života, proč byste nezalhávali nám při líčení života svého. Ale i samotné porovnání jednotlivých článků a vyobrazení v časopisech dosvědčuje, že cosi není v pořádku. Není k tomu třeba znát konkrétních faktů a čísel, aby člověk, který si přečte ve 4. č. Prožektoru feuilleton „Telefonistka Klimova“, se nad ním nezamyslel v souvislosti s jistými fotografiemi z „Ogoňka“. Autor feuilletonu o Klímově líčí život této neorganizované, ale uvědomělé ženy, která doslechnuvši se, že v republice je nedostatek pracovníků pošt a telegrafů, dala své dítě do výborné mateřské školky a šla pracovat v tomto oboru. Za to byla patričně odměněna: má svůj pěkný pokoj v domě úředníků telefonní stanice, kde může trávit čas po práci se svou dcerkou. „Jak je to u nás všechno jednoduché“ říká nadšené autor na konci. „Zachtělo se a šla pracovat. . . V kapitalistických zemích toho není.“ Vyslechnuv toto vyprávění o vedení pracujících k životu budoucího socialismu, zakrouží ovšem čtenář hlavou nad židlemi seriové výroby, které jsou vyobrazeny v 21. č. „Ogoňka“ s heslem „Více zboží široké potřeby“. Kýčovitost tohoto šmejdů, staromódního a neforemného co do tvaru i co do látky, již jsou potaženy, dá se prostě těžko popsat. Musí se vidět. Vláda, která staví moderní krychle továren a ústavů, ale nemiluje detailů tohoto druhu, nepomyslela na to, že dělníci budoucího socialismu by na takových židlích sedět nemuseli. Avšak hned v příštím čísle „Ogoňka“ je tato nevšímavost k detailům napravena článkem „O sekeře a decimálce“. Jsou k němu přiloženy dvě nadšené fotografie vyobrazující pohrabáč, vědro, plechové nádoby a jiné předměty „široké potřeby“. Mluví-li někdo s takovým nadšením o decimálce, i když byla udělána se skutečným zánícením pro ideu, je těžko uvěřit, že by dovedl lehce a dobře vybudovat moderní dům. Zrovna tak dává-li v 20. č. Prožektoru veřejně za příklad skupiny ruských dělníků („Tolstovci“ na „Artěmě“ — tak se totiž jmenuje jejich šichta), že zachovávají čistotu a pořádek ve svém pokojíčku, v dělnickém domě, že sundávají špinavé boty po příchodu z práce u dveří a neváli se s nimi po posteli (proto se jim říká „Tolstovci“), ba že přes ukrutný výsměch kamarádů zasadili kytku do kořenáče a kochali se touto „domácí útulností“, pak se zachováme skepticky ke článku, který otiskuje týž Prožektor v č. 18 „Vyprávění o domu komuny“. Je-li čistota u poměrně pokročilých Rusů výjimkou, pak je pochybné, že s krásnou moderní budovou internátu, kterou vidíme na fotografii, dovedou už zacházet příslušníci úplně primitivních, někde i kočovných národů, kteří se sjíždí z celého Svazu, aby se tu učili (je to studentský domov). Naučí je tomu?

Jak to stojí v sovětských ilustrovaných časopisech s literaturou? Tisknou se tu občas povídky nebo úryvky z většího díla známých spisovatelů velmi rozmanitého kalibru: Leonova, Gladkova, Ilfa a Petrova. Těž články literárně teoretické, na příklad v 5. č. Prožektoru článek L. Subockého „Uměleckou literaturu — na službu obrany socialismu“ (o „Literárním sjednocení rudé armády a námořnictva“). Píše v něm o názoru, k němuž dospěl tento spolek o cílech a úkolech spisovatele. „Vzrůst úrovně světového názoru u spisovatele, pracujícího s válečnými tématy, ovládnutí tvůrčí metody dialektického materialismu na základě studo-

vání osnov marxismu-leninismu, osvojení si obzvláště učení Marxova, Engelsova, Leninova a Stalinova — hle rozhodující předpoklady boje pro vytvoření „Magnitostrojů obranné literatury“.

Jako protějšek k této vznešené suchopárnosti uvádíme zde úryvky z povedené umělecké povídky V. Borachvostova „Výkop levého insida“, otištěné v 32. až 36. č. „Ogoňka“. Slovo v ní má kapitán fotbalového mužstva malého městečka, do něhož přijela na novostavbu skupina inženýrů, mezi nimi mladá dívka-inženýr, tak pěkná, že se do ní celé mužstvo zamiluje. Jak vítá vznešené hosty z velkoměsta? Upustí od tradičních a zastaralých uvítacích proslovů a udělá neobyčejně originelní a duchaplný večírek v místním divadle. Na všech dveřích byly nápisy „Zde není záchodu“. Na jednom ze záchodů velký nápis „Zags“ (úřad pro registraci sňatku). Na plakátu je vyobrazeno velké srdce, propíchnuté šípem a napsáno „Trhej květiny, dokud kvetou“ atd. Jak je oblečena Kaťa (dívka inženýr)? Kaťa byla oblečena do sukně a živůtku, ušitých ze světle modrého crêpe de chinu. Ozdoba živůtku kolem límce, dolní kraj rukávu a rásně na sukni byly vypracovány z šedého prošivaného taftu, garnýrovaného mašličkami z hedvábného prýmku s malými kulatými knoflíčky. Toaletu doplňovala krásná ozdoba z bílé krajky na rukávech. Módní, dlouhá a široká sukně byla sestřižena z pěti dílů: jednoho předního, dvou zadních a dvou na bocích. Tato nádhra uvede beztak zamilované mužstvo do stavu pobožné prostrace. Začínají jí vyznávat lásku a jeden z mužstva, šťvaný zas touhou zalíbit se dívce svou originalitou, zakončí svůj dopis takto:

„Živote můj, zda jsi se mi zdál?
Jako bych jarním, dunivým ránem
Procválal na růžovém koni (citát z Jesenina, pozn. aut.)
A kam pak asi procválal tak brzy na růžovém koni?
— Kam? Je přece známo, kam se cválá ráno.
Na záchod.“

Připomínám ještě jednou, že časopis má tiráž 300.000. Ale i tato nechutnost končí komunisticky vznešeně zkonstruováním auta ze starých součástek za pomoci Kati.

Jako závěr k celému článku ještě jeden citát: „Je podivuhodné, jak daleko jdou lidé v dokazování svých názorů.“
(Voltaire, *Candide*.)

dopisy

„Proč je ten v trní za soumraku stran nahý“

(Dopis redaktoru Přítomnosti.)

Pane redaktore, promiňte, jestli Váš venkovský čtenář-učitel reaguje na názory v Přítomnosti projevené. V posledních čtrnácti dnech nebylo jediného, kdy bych se nebyl vracel k dvěma článkům Vašeho listu: „Nahý v trní“ a „Soumrak stran“. Když jsem četl první z nich, chtělo se mi usednout a napsat Vám toto:

„Nahý v trní? Můj bože, to už tak ve světě a v životě bývá, že se člověk, dokonce celá skupina lidí a třeba milionová — dostane do trní. S tím nutno počítati na pouti života. Není to tedy nic neslýchaného, dostala-li se československá politická levice do takového trní. Je to snad horší než jindy, nebude to ale naposledy. Děkuji Vám také za to, že jste ji v tom trní neopustil, ale nosíte ji tam útěchu ve své Přítomnosti. Je to čestné a nikdo od redaktora Peroutky ničeho jiného neočekával. Náležím také k levici, k níž jste projevil tolik sympatií v těžkém jejím postavení a nejsem její poválečný příslušník. Ano, dostala se do trní. A musíme všichni přemýšlet, kterak by se z trní co nejdříve vybavila. Jsem přesvědčen, že jí budete upřímně pomáhat.

Myslím však, že to není ten problém sám a že to není ta pravá pomoc, již byste měl levici poskytnouti. Myslím, že je jí okamžitě ještě něčeho jiného více třeba, než aby se dostala z trní. Bude na čase, abyste jí, pokud je ještě v trní, položil otázku: Proč se dostala do trní nahá? V tom je totiž nesnáž jejího problému i její příští největší nebezpečí: nikoliv, že je v trní, ale že je tam nahá. A v tom už ji nemůžete litovat. Tu je nutno zkoumat přísně příčiny její nahoty, její lehkomyšlnosti, s níž k nahotě přišla.

Dovoďte mi, pane redaktore, abych jako jeden z těch, kteří v milionovém zástupu uvázli v trní nazí, vykonal u Vás malou zpověď.

Skutečným nebezpečím všemu demokratickému životu je spousta politických stran, které jsme si vytvořili a na nich fanaticky setrváváme, přesvědčení o jejich výlučné samospasitelnosti s nepochopitelnou kulturní — či chcete-li nekulturní — zaostalostí. Více politického vzdělání a méně politického fanatismu je nám třeba! A to nejen u prostých straníků, ale také a zvláště u politických vůdců a podvůdců. Vzdělání a poctivé odvahy.

Naše demokracie trčí v zatvrzelém stranictví. Chce-li se zachrániti a vybudovati společensky i hospodářsky, musí uvědoměle směřovat k vnitřní jednotě. Zdá se, že naše socialistické strany nedovedou už ani reálně mysliti a spokojují se svým stranickým mechanismem, věříce, že ten mechanismus za ně socialismus udělá. Alespoň kdyby ten mechanismus za něco stál... Ale to ani dobrého mechanismu ani vnitřního ducha jednoty nemají. Jinak by vytrvale a úsilně hledaly a nacházely, co je spojuje, a pomalu, ale vytrvale by se skutečně spojovaly. Protože toho nikdy v předválečné minulosti nečinily, ani dnes toho nečiní. Letopočet se posunul o celé desítky let, svět se hnul v základech, ale socialismus nehnutě v těch základech trčí. Neví, že předválečné „malá, ale naše“ změnilo se na 100 procent: „naše, ale malá“! Je nám třeba nikoliv socialistických stran, ale socialistického hnutí.

Nejhorší ovšem je, že ti, kdo oběma socialistickým stranám ukazují na takovou nutnost sjednocení, jsou považováni a označováni za straníky nejisté a nespolehlivé. Strany si na ně dávají bedlivý pozor. Raději mají poválečné příselce, když poslušně přijímají zájmové stranictví, než staré soudruhy, kteří nevěří na žádné dogma a užívají zdravého rozumu. Kdykoliv jej vysloví v uvedeném smyslu, říká se jim: Nu, ano, myšlenka sjednocení je jistě dobrá. Vždyť i my voláme: Proletáři, spojte se! Ale, což neznáte národní dělníky? Nevíte, co vám udělali v Hrušovanech a Přerově? Jsou stále tiž. Nic s nimi není. Zrazovali a budou zrazovat. — Jdete k československým národním socialistům a hovoříte jim o dělnické jednotě se sociálními demokraty. Odpovídají: S těmi marxisty? Nevíte ničeho o Kutné Hoře a Mělníku? Což se nás dost nenapalovali, abychom toužili po nové zradě?

A tak, zatím co deset, patnáct let se utápíme v zájmovém partajnictví, vyvíjí se okolo nás svět: k jednotě. Pryč od omezeného stranictví (tím neříkám, že není možné stranictví ušlechtilé, vzdělané!), jehož zříceniny ukazují se v hospodářství i v politice. Ruský komunismus a italský fašismus mají jeden společný kořen: útek od dnešní liberalistické nemohoucnosti. To, co je v demokracii nemohoucí, ona nepohotovost činu a nejednota postupu, to je liberalistického původu a ražení. Proto si oba cizí -ismy vytvořily duchovní a organizační jednotu — násilím, když to nebylo možno jinak.

Naše socialistické strany se pravděpodobně rozhodly umřít na svou zatvrzelost. Jsou založeny na liberalistickém materialismu a rozkladu. Nenastoupí-li jinou cestu, nenaučí-li se demokraticky mysliti a jednati, bude to jejich definitivní prohra. Svět prostě nesnese nynějšího duchovního i organizačního roztržštění a žádá si jednotu. I když to nechce

být jednota otrockého mlčení fašistického nebo komunistického, musí to přece být jednota schopná činu a vývoje. Tedy demokratické sjednocení. Dvě, tři, nejvýše čtyři strany. Taková je Anglie, Amerika, severské země. V tomto sjednocení nového mravního řádu v duchu ideové jednoty musí demokracie hledat svou záchranu.

Chcete-li, pane redaktore, je tohle ta první a nejosudnější příčina, proč je ten v trní nahý. Protože stále vězí hluboko v tradici rozkladu duchovního a nespěchá si to uvědomit. Proto také soumrak stran, o kterém píšete ve svém listě. Všem, kdož pozorujeme svět, je to jasno. Pochválili, ale důsledků nevyvodili. Malicherné spory a nedostatek porozumění trvá dále, soumrak stran je temnější a šejdrism útočnější.

Neboť korupce, úpadek důvěry v politiku, šejdrism a všecko, co z toho plyne, nachází svou živnou půdu právě v tomto stranickém roztržštění. Co měl dělat polský maršál Pilsudski, když v roce 1925 napočítal v nebohě Polse 92 politických stran a skupin zatvrzelých ve svém osamocení? Co měl činit, když ve varšavském sejmu dělalo demokracii 34 politických stran?

Ten v trní je nahý pro jiné ještě příčiny. I Vy, pane redaktore, o nich jistě víte. Naše socialistické strany — o jiné mi v této chvíli neběží — jsou v žalostné desorganizaci. I když křičí, že jim přibýlo tolik a tolik nových místních organizací politických a tolik a tolik nových platících nebo neplatících členů. To všecko je jen stranický mechanismus. Ale ducha v něm stále není!

Kdyby Baťa takhle byl hospodařil silami, které má k dispozici, už dávno by byl dohospodařil. Ale lidé jsou trpělivější a více vydrží než boty.

Je-li kde racionalisace bez zlých následků, tedy v politice a v politické organizaci. Tam je jí nanejvýše třeba. Pohlédněte, prosím, jak se tam hospodaří lidskými silami. Ptejte se, jak socialistické strany využívají svých intelektuálů, inteligence socialistické. Zkoumejte, jak programaticky vedou výchovu svých mas. Viděl jste, že by se na politických schůzkách mluvílo také o něčem jiném než „O politické a hospodářské situaci“? A poslechl jste si rozumy, které se tam — někdy i poslanci nebo senátory — vykládají? Slyšel jste, že některá politická strana socialistická má pro své poslance a parlamentníky semináře a že je tam učí mluvit k lidu metodicky a věcně? Slyšel jste, že se ještě někde hovoří o socialismu? Ale všude a vždycky o hmotných zájmech dneška, o podporách v nezaměstnanosti, o boji s agrárníky o kartelový zákon, o boji proti někomu a něčemu; lidé nechápou dobře proti komu a zvláště proti čemu. Zkrátka „o politické situaci“. Což znamená: jak se k našim požadavkům postavil poslanec Zádina a jak se k nim postavili „bratři“, jak se k agrárním požadavkům postavil poslanec Tučný a co jim říkali „soudruzi“. Zkrátka tak, aby prostý straník, odcházející ze schůze, věděl: My jsme správná strana. Všechno ostatní je lumpárna, není-li to hotová zlodějna. Hmota, hmota, hmota! Demokracie strhla všechno do sféry hmotných zájmů.

A krise, doplnili by mne obháječi těchto poměrů. Pravda, krise chce chléb. Už méně rozumírování o chlebě. Ale lid instinktivně cítí, že se ze své bídy vytrhne útekem k pravdě ducha a silou ideje. Ti z poslanců, kteří ve svých řečích na tohoto ducha nejméně zapominají, kteří věří na náboženství socialismu, jsou nejvíce oblíbeni.

Také proto je ten v trní nahý, proto nastává soumrak stran. Protože strany mají kromě straníků také své souběžce. A není-li právě strach o straníky, tihle souběžci by mohli býti ztraceni. Nemilují rozkladu, nemají zájmu na stranických sporech. Právě jim imponují duch a idea a právě jim bude co nejméně imponovati ten v trní. Se zatvrzelostí politického díte budou se ptáti: Prosím vás, ale, proč je nahý?

To všechno už je také spojeno s postavením stran k inteligenci. Nemám příčiny, proč bych zamlčel, že u sociální demokracie je ten poměr nejnepříznivější. Nemají tam inteligence rádi. Nevěří jí dnes, jako jí nevěřili za zvěčnělého Josefa Šteinerja a dokonce se jeho nechutí k inteligenci ohánějí, když vysvětlují svou vlastní nechut. Ovšem tenkrát, když Šteiner inteligenci odmítal, jednak jí nepotřeboval, jednak ona nepotřebovala socialistů. Socialism neměl svých dětí mezi inteligencí a konečně sociální otázka nebyla tím, čím je dnes. Hledala se spása jedině v politice, v parlamentním zastoupení, nikoli také v administrativě a správě. Socialism nepomýšlel na účast na moci a hleděl si parlamentu a kontroly. Dnes je značně jinak. Kolik socialistických dětí plní školy a úřady! Ale socialistický poměr k inteligenci a státní správě je stále týž jako byl za Šteinerja. Zase ví jen o parlamentu a nestojí ani o administrativu, natož o správu. Nedůvěřuje dokonce svým lidem a nestará se, aby v ní také byli. Po té stránce ten nahý v trní může naříkat jen na svou vlastní malost a slepotu. Ta je tím horší, že v letech 1918 až 1922, v čase budování úřadů a státní správy, měl socialism přece jen tolik moci, aby se v úřadech a školách republiky umístil. Všude jsme uplatňovali kvantitu, kde škodila nebo byla bez významu. Na tomto úseku jsme o ní ničeho nevěděli. Tady jsme připouštěli a připouštějíme měšťáckou „kvalitu“. Neměli jsme důvěry k vlastní inteligenci a setrvali jsme v ní na linii Šteinerovského odporu. Důsledek: pohleďte na př. na brněnskou zemskou školní radu. Dělá si z ministerstva školství špumpurnákle a je ministerstvem sama pro sebe. Což si socialisté sociální demokraté zvláště neuvědomují, že ti intelektuálové v jejich řadách pracovali plných patnáct let nezištně a hrubě řečeno zadarmo a že za dnešní situace, kdy ten v trní je nahý, vystavují svou kůži na trh? Čili: že je ta socialistická inteligence daleko ideálnější, než si politické vedení strany a stran myslí a zásadovější, než ji hodnotí?

Ostatně se strana nikdy systematicky nestarala, aby k ní inteligence přilnula. A proto jí také nedovedla a nespěchá zmobilisovat. Nedovede mobilisovat duchovní, intelektuální síly, protože žije stranickým mechanismem, nikoli ideou a duchem. Počítá pouze své voliče, neváží. Je přímo žalostné vidět, koho všechno sociální demokrati ve svých řadách mají a jak těch sil nedovedou využít. Nikoli jen — nedovedou. Také nechtějí, jsou stále v této horší stránce věci — Šteinerovci. Jsem toho mínění, že by se u Josefa Šteinerja mohli naučiti ještě jiným důležitým a užitečným poznatkům!

Vážený pane redaktore! Váš list má váhu, a Vy sám máte jméno. Chcete-li tomu nahému pomoci, hleďte, aby se nejprve oblékl. Aby nebyl nahý. Potom i když do trní upadne, nebude mu tak zle, abyste musel vyrazit tak přímočaře na jeho podporu, aby se za to nemusel tak trochu stydět. A tak závěr jaksi in nuce: Socialistické strany Československa musí se sjednocovat. Neboť takto partikularisovaná demokracie, to je jen anarchie a slabost. Jak dlouho může odolávat nárazům času, který volá po duchovní jednotě proti rozkladu. Socialistické strany musí si uvědomit, že přirozený sklon demokracie k materiálním věcem vede k partikularismu a musí být paralysován vytrvalým a uvědomělým úsilím o věci duchovní. O ideje. Že je proto nutno duchovní síly stran v jejich duchovních lidech pevně mobilisovat. Najít nový a zdravý poměr k inteligentnímu a inteligenci. Svěřovat jí pracovní a duchovní úkoly nejen v aparátu strany, ale také v administrativě demokratického státu a v její správě. Tak jak to skvěle dovede činit republikánská strana venkova. Nechat hašteření, které je konec konců jen vnější stránkou duchovní prázdnoty socialistických stran. Hledat cestu k sjednocení ideovému a potom také sblížení formálnímu. (Doklad z dneška: Čtu v českosocialistickém AZ noticku, která začíná: „Budeme hájit pa-

mátku K. Vaňka. I proti sociálním demokratům“. A končí: „Jen dva stavy jsou na světě, které nenávidějí až za hrob: katoličtí kněží a sociální demokraté.“ Ať žije ten v trní, co je nahý!)

Nezapomínati, že sílu stran netvoří jen organisovaní členové, ale také souběžci. Ti právě pro svou početnou převahu tvoří veřejné mínění. Ale na ně nedosahuje strana svým vlivem bezpodmínečně. Je proto nutno, aby život stran nebyl tvořen osobními klikami jednotlivců, ale aby všechno počínání strany mělo objektivně obecné a široké zřetěle, aby se opíralo o široce založenou drobnou práci. Přípravenou a programatickou, metodicky dobře řízenou. Nelze si dáti stále vnučovovat politiku ze dne na den, jak si to přeje agrární strana a třeba proti obecným státním zájmům (proti nové střední Evropě hospodářské). Politika musí být vědeckým odhadem hospodářských tendencí doby a prostředí, musí odpovídat mravnímu stavu demokratické společnosti. Musí být systematicky propagována, aby ji kdekdo prostým rozumem pochopil. Dnešní stav politického lidového myšlení, t. j. politická, hospodářská i mravní smíchanina názorů, která není daleka myšlenkové anarchie. Prostě také socialistická politika musí být vědecká a musí být jednoduchá a poctivá. Nesmí být demokratickým handlem, do něhož se nevidí a nesmí vidět.

Nu, bylo by toho ještě více, ale i těch několik řádek alespoň trochu se pokouší ukázat, proč nastává u nás soumrak stran a proč je ten v trní nahý. *Homo Democraticus.*

Generál a pacifisté

Vážený pane redaktore,

dovolte mi několik stručných poznámek k dopisu generála o pacifistech v jednom z minulých čísel „Přítomnosti“.

1. Vojáci nevyprovokují válku. To je zajisté věc presidenta, vlády, parlamentu. Ale dějiny zvláště světové války nás poučily, že ne vždy ten, kdo by měl i podle psaného práva o válce rozhodovati, nezávisle, bez nátlaku o ní rozhodl. Ve chvíli, kdy vystupují na obloze mračna války, mají vojáci velké, ba rozhodující slovo. A pan generál jistě dobře ví, že Gajda nebyl jediný z politisujících generálů. — Ostatně však myslím, že je zde opravdu nedorozumění, že Vaše „Varujte se je posílat“ nebylo adresováno, aspoň ne výlučně, stavu důstojnickému.

2. Pan generál se domnívá, že důstojníci znají smýšlení občanů, kteří projdou jako vojáci jejich rukama. Trochu odvážené tvrzení. Znají snad smýšlení 21letých, života neznalých chlapců, jichž povahy čekají teprve na krystalisaci, utváření. Armády, jimž budou za eventuální války velet, budou tvořeny 21letými jen z malé části. Ty civilisty, kteří budou tvořit převážnou většinu, opravdu znají jen velmi málo. Nesporně lépe znají maminky a tatínky, kteří se obracejí k nim s prosbami o úlevy pro svoje synky. Ale co s tímhle má dělat pacifism?

3. Pan generál tvrdí, že vojáci z povolání jsou vlastně také pacifisty. Ale brojí jich jménem proti pacifismu proto, že nemá dostatek pochopení pro snahy vojáků. Je-li také pacifistou, může mu přece stačit, že ve chvíli nebezpečí chtějí jít pacifisté ruku v ruce s vojáky. Pacifism by byl jen slovem bez náplně činů, kdyby za hlubokého míru přispíval schvalováním neúměrných příprav válečných k dusnosti ovzduší, z něhož by mohla vzejít bouře.

4. Pan generál může býti kliden: morální přípravu pro nutnou, obrannou válku zná a šíří i pacifism. Bude-li opravdu nutno, půjde do fronty i nejtěší pacifista, i když to nebude ani s nadšením ani s radostí. Pacifism neláme charakter muže, nečiní ho změkčilým. Aspoň ne ten psaný pacifism.

Svobodník v záloze.